YAMAN GÖÇ

BEKİR YILDIZ

anlatı

yazko

BEKİR YILDIZ
YAMAN GÖÇ
yazko 174

YAMAN GÖÇ
(anlatı)

YAZKO
Türkocağı Cad. No : 17 - 19
Cağaloğlu — İstanbul
522 78 45

Yazarın öteki kitapları :

REŞO AĞA öyküler / 10. basım
KARA VAGON öyküler / 8. basım
KAÇAKÇI ŞAHAN öyküler / 11. basım
SAHİPSİZLER öyküler / 6. basım
EVLİLİK ŞİRKETİ öykü / 7. basım
HARRAN öykü - röportaj / 6. basım
BEYAZ TÜRKÜ öyküler / 6. basım
ALMAN EKMEĞİ öykü - röportaj / 6. basım
DÜNYADAN BİR ATLI GEÇTİ öyküler / 5. basım
HARRAN - BERLİN öykü - röportaj / 3. basım
DEMİR BEBEK hikâyeler / 3. basım
ÖLÜMSÜZ KAVAK masal / 3. basım
ARILAR ORDUSU masal / 2. basım
HALKALI KÖLE roman / 4. basım
MAHŞERİN İNSANLARI öyküler / 2. basım

Bu kitap Er - Tu Matbaası'nda dizildi, basıldı
Örnek Mücellithanesi'nde ciltlendi
Kapak : Halim Yalçın
İstanbul, 1983

YAMAN GÖÇ

BEKİR YILDIZ

Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim
Kooperatifi

Afrika'ya geldiler. Ağaç söker gibi, siyah insanı topraklarından söküp gemilere bindirdiler. Gemilerin yönü Amerika'ya doğruydu. Beyaz adamdı yıllar önce bunu yapan. Amaçları, siyah insanı pazarlarda hayvanlar gibi satmaktı. Satılanların arasında birisi vardı. İsmi Kunta Kinte idi. O günden sonra, ülkesinden sökülen insanların ortak ismi Kunta Kinte oldu.

Ben de 1962 yılında Almanya'ya çalışmaya gittim. Benim de ismim Kunta Kinte'dir. Afrika'dan giden siyah adamla bir tek ayrımımız vardı: Onları kırbaçlayarak, zorla götürdüler. Bizler kendi isteğimizle, sevinçten uçarak, tıpış tıpış gidiyorduk. Aslanlar, ormanlarda avlanmıyordu çağımızda. Aslanların su içmek için gelecekleri su başlarına kurulmuştu tuzak. Aslanın aradığı, su değildi aradığımız. Ekmekti... Ekmek Almanya'daydı. Ekmeğe doğru göç böyle başladı işte...

Aradan yıllar geçti. Ekmeğe üşüşen insanlarımızın sayısı çoğalınca, Almanın korkusu büyüdü. Böylece dış göç, iç göçe dönüştü. Dönenlerle konuşmak, Almanya'da olup bitenleri öğrenmek üzere, dönmüş bir Kunta Kinte olarak, yeni dönen Kunta Kinte'lere doğru yola çıktım. Arabanın yönü Kapıkule'ye doğruydu. Alman plakalı bir mi-

nibüse el salladık, gazeteden foto muhabiri Ender'le.

«Kapıkule'ye gidiyoruz,» dedim. «Kesin dönüş yapanlarla bir röportaj yapmak için. Yolboyu da sizinle konuşalım istedim.»

Hanımı arkaya, çocukların yanına geçti. Biz öne bindik.

«Hangi gazetedensiniz?» diye sordu.

«Cumhuriyet,» dedim.

«İyi, iyi,» dedi. «Bakalım anlatacaklarıma bu yol yeter mi?»

Uzayıp giden yollara, harcı umut ve acı olan yollara baktım bir süre. Yıllar önce ben de bu yollardan geçer idim. O yıllar sevinçli, umutlu yıllardı. Şimdiki gibi kahırlı değildi...

Arka koltukta bir hanım, iki çocuk vardı. Daha arkada da eşyalar. İnsanları ve eşyaları kuş gibi uçuruyordu minibüs. Motor gürültüsünde konuşabiliyorduk. Motor gürültüsünde konuşabilmek alışkanlığı, bize Almanya yadigarıydı.

«Kesin dönüş yapan çok mu?» diye sordum.

«Kesin dönüş değil, keskin dönüş diyoruz biz buna,» dedi. «Çok... Sıra yakında bize de gelecek.»

«Kapıkule kalabalık mı?»

«Mahşer gibi.»

«Almanya'da TIR bulmak, çölde su bulmaktan zordur öyleyse,» dedim.

Güldü.

«Çocuklarınız küçük,» dedim. «Okul işini nasıl çözümlediniz?»

«Çocuklar Almanya'da doğdu,» dedi, bir TIR'ı sollarken. «Beş yıl önce müracaat ederek, bir Türk okulu açılmasını istedik. Açıldı. Münih Konsolosluğu da öğretmen gönderdi. Okulun müdür ve öğretmenleriyle ilişki kurarak, bir sınıf da Türk çocukları için açılmasını sağladık. Türk öğ-

retmenlerinin sorunlarını da, genellikle kendi aramızda çözmeye çalışıyoruz. Maalesef şu durum da var: Çocuklar okula başladıktan sonra, anne babanın aşırı paraya düşkünlükleri dolasiyle, çocuklara gereken ilgiyi göstermiyorlar. Çoğu zaman Alman yöneticileri anne babayı arayıp 'Neden çocuklarınıza sahip çıkmıyorsunuz, neden okula verdikten sonra onları aramıyorsunuz?' diye yakınıyorlar. Bu bizim geleneğimiz herhalde. Orada da sürüyor. Eti senin, kemiği benim geleneği... Zaten uzun bir zamandan beri devam eden düşmanlık, Almanların da işine yarıyor. Onlar da fazla ilgilenmiyorlar açıkçası.»

«İsminiz?» diye sordum.

«Şenol Yanarlar,» dedi.

«Şenol Yanarlar,» dedim. «Konu çocuklardan açılmışken, bir de ara kuşağın sorunu var. Yıllar önce gidenler yani. Şimdilerde 15-20 yaşına gelmiş çocukların...»

«Efendim çok berbat,» dedi, hiç düşünmeden. «Felaket derecede. Muhitimizde 2.000 Türk var. Bunlarda çok çocuk var. Fakat elle tutulur yanları yok. Zamanında okulların olmaması, paraya düşkünlükleri yüzünden Alman mı, Türk mü ayırmak mümkün değil. Almanlaşmak istiyorlar, Almanlar kabul etmiyor. Türklerle bütünlük sağlayamıyorlar. Bu çocukların çoğu, Ne Mutlu Türküm sözünü bile bilmez. Hatta Atatürk'ü bile tanımazlar. İzine gelip giderken, ayıp olmasın diye öğrenirler, kulaktan dolma. Bunların 20-25 yaşına gelmiş olanları bile var. İlk gidenlerin çocukları... Bunlar, o çocuklar işte... O zamandan kalma çocuklar... Alman gençlerine uyuyorlar. Gün kazanıp gün yiyorlar. Diskolar biricik mekanları. Ama, Alman gençleri de istemez onları. Kız meselesi. Boğalıklarını Alman gençleri kıskanır. Paraları-

nı ellerinden almak için kovmazlar onları... Dışarıda yaptıkları düşmanlıkları, diskolarda sür dürmemeleri para... Kendi aileleriyle de bağları yok. Geleneğe, göreneğe bağlılıkları sıfır...»

«Gelenek, görenek dediniz de... Bizim toplumumuzda, çocuk kaç yaşına gelirse gelsin, anne babalar için büyümemiş süt kuzularıdırlar. Ama biliyoruz ki, Alman toplumunda, daha doğrusu sanayileşebilmiş toplumlarda çocuk, ister erkek, ister kız olsun, belli bir yaşa, diyelim 18 yaşına gelince, kendi başının çaresine bakmak zorundadır. Öğrenim de zaten bu anlayışa göre biçimlendirilmiştir. Yarım gün öğrenim, yarım gün pratik. Pratik yaparken de para kazanılır. Oradaki Türk aileleri arasında bu yaklaşım nasıl oluyor?»

«Bu da karmakarışık,» dedi, sıkışık bir durumda arabayı sollarken. «Çocuklarımız para kazanıyorlar. Ama gel gör ki, sorumsuzca para harcayan çocuklarımız, paraları bitince gene anne babaya koşuyorlar. Babalar bu konuda daha sert. Vermek istemiyorlar. Bu da, aile içi geçimsizliklere, kavgalara neden oluyor. Büyükler, yani anne babalar bir gölde, çocuklar denizde başıboş çırpınan sandallar gibi efendim. Bu çocuklar geri dönse, ne kendilerine, ne de vatanımıza bir faydaları olur. Onlara da Allah yardım etsin hani... Anaları, babaları alıp götürmüş, ağızları var, dilleri yok yaşta. Ya da, çoğu orada doğmuş. Bambaşka bir toplumda. Anne baba kendisini kurtaramamış ki, çocuğunu kurtarsın. Her şey para uğruna yani...»

«Bir soruna, önemli bir soruna değinmek istiyorum şimdi,» dedi. «Bilindiği gibi Almanya sosyalist bir ülke değil. İşçi işveren ilişkisi kendi yasalarına göre yürüyor. Almanya'da, bir işveren, işçinin tüm haklarını vermek koşuluyla, işçisini işten çıkarabilir mi?»

«Neden olmasın?»

«Bu koşullar Türkiye için de böyle. Bir Alman firması, işçisini, diyelim bu bir göçmen işçiyi, işten çıkarmak ister ve tüm haklarını öderse, bunu Türk - Alman düşmanlığı olarak yorumlamak doğru olur mu? Ülkemizde de bu böyle... O zaman bu konuya, Türk - Alman düşmanlığı biçiminde değil de, bir sistem sorunu olarak yaklaşmak gerekmez mi?»

«Bakın efendim, ben bir kağıt fabrikasında çalışıyorum. İşverenin 5 fabrikası vardır. En küçüğü, SERKA'dan bile büyük. Şirketimizin 120 senelik bir mazisi var. Dünyanın en tanınmış fabrikalarından biridir yani. Geçen yıl, yeni bir makina kuruldu fabrikamıza. Ben 11 senedir orada çalışıyorum. Burada 86 Türk çalışıyor. 200'e yakın da, Yunanlı, İspanyol, Yugoslav işçisi çalışmakta. Şimdiye kadar olan, 1973'de ve ondan önceki krizlerde fabrikamız hiç sallanmamıştır. Ekonomik krize girmemiştir. Ama 1983 yılı krizi bizim fabrikayı da etkiledi. Oysa, kağıt sanayi çok kar getiren bir iş koludur. İşletmedir. Buna rağmen şirketimiz yönetimi bir karar alarak, 500 işçinin fabrikadan ihraç edilmesine karar verdi. Ama, açıkçası, demediler ki, yalnız Türk işçileri, Yunan işçileri çıkacak. Yalnız farkındayız, yabancı işçi arkadaşların çoğu, parasızlık nedeniyle kendi memleketlerine dönemiyorlar. Aramızda toplanıp bir liste yaptık. Dönecek olanlara kaç Mark verileceği soruldu. Yöneticiler, her yıl için 1500 Mark ve bir de, bayramları için bir maaş ikramiye verileceğini söylediler. Ayrıca izin paralarıyla 10 senelik bir işçinin eline geçebilecek para 20.000 Marka yakın. Bu parayı teklif ettiler. Birçok arkadaşım bu parayı aldı. Ancak 500 kişiyi dolduramadıkları için fabrika, sendikayla bir

toplantı yapıp 22 puanı tutturamayanlar, Alman - Türk gözetilmeksizin işten çıkarılacak denildi.»

«Ben başka bir puanlama daha biliyorum,» dedim.

«Nasıl?» diye sordu.

«Sigortalı bir işçinin, çalışamaz raporu alabilmesi için, çalışma gücünün en az 2/3'ünü yitirmiş olması gerekir.»

«Almanya'da da böyle,» dedi.

«Organların puan değeri aynı mı acaba?»

«Nasıl?» diye sordu, bu kez şaşırmış.

«Şöyle,» dedim. «Aklımda kaldığına göre şöyle: Kafatası kırıkları ve alan itibariyle 10 cm^2 den fazla defektler. Kafatası içinde kalan yabancı cisimlerin bulunması. Her iki kolun kürek kemiği veya omuzdan kaybı. Her iki bacağın diz eklemi veya daha yukarıdan kaybı. Bir bacak, bir kol kaybı. Ya da tersi. Bu saydıklarımın her biri 2/3 karşılığı. 100 puan üzerinden yani. Her işçinin çalışabilmesi için, 100 puanı olacaktı ya... Başkaca puanlar da var. Köprücük kemiğinin düzeltilemeyen kırıkları ve ters kaynamalar, 16 puan. Çiğneme veya konuşmayı olanaksız kılan alt veya üst çene kemiği 41 puan. Yüzük parmağının 3, küçük parmağın 2, bir ayağın, baş parmak hariç diğer parmaklarının proksimal eklemden kaybı 1 puan... Dedim ya, çalışan bir insanın puanlanmış değeri 100'dür. Sizin söylediğiniz 22 puanın değerlendirilmesi de böyle bir şey mi?»

«Sizin saydığınız puanlar, çalışamamakla, yani olumsuz, kötü puanlar. Bizim puanlar, değerli puanlardır. Şöyle: Çocuk başına 5 puan. Evli iseniz 5 puan. Her senenize iki puan. Çalışkanlığa, iş hayatındaki başarılığa da puanlar verdiler. Sonunda 22 puanı tutturamayana kapıyı gösterdiler.»

«Peki... Dediniz ki, bizim şirketimiz dünya çapında. En küçüğü bile SEKA'dan büyük. Kağıt sanayii de kâr getiren bir işletme olduğuna göre, işsizliğin nedenini nasıl açıklamalı?»

«Efendim, konuşmamın başında, Çorlu'yu geçerken söylemiştim ya, büyük ve yeni bir makina kuruldu fabrikamıza. Robot bir makina. Elektronik bir makina. Komputür, kompitür, kompitür. Uzay Çağı gibi... Her ünitede çalışan altı kişinin hiçbir fonksiyonu kalmadı. Yani işçileri, makina açığa çıkardı. Bu yalnız Almanya'yla, fabrikamızla ilgili bir mesele değil. Dünya bunu nereye kadar taşır bilemiyorum. Uçak fabrikaları da böyle. Elektronik beyinlerle doldu fabrikalar. Bütünüyle kapısını kapatan işyerleri de var.»

Sağımız solumuz, yolboyu kavun karpuz, güne bakan tarlalarıydı. Kavunlar, karpuzlar şişmanlamış yatıyordu toprağın üzerinde. Ama hiçbir bekçi yoktu onları koruyan. Belki de arabaların hızıydı tarlaların bekçileri. Biraz soluklandığımızda sordum.

«Firmalar, özellikle tazminatlarını ödeyerek çıkardıkları işçilere, yurtdışına çıkma koşulunu da getirdiler mi?»

«İlk zamanlar getirildi. Bizim fabrika da aynı şartı ileri sürdü. Ama biz itiraz ettik. Dedik ki, siz bir firmasınız. Bizi, siz buraya çağırmadınız. Bizim, devletinizle anlaşmamız var. Siz, bizi çıkartabilirsiniz. Bizim devletle anlaşmamız var. Haklarımız var. Bunun üzerine hudutdışı olmayı kaldırdılar. Genel bir işsizlik karşısında, 1000 kişide 1 kişi bile iş bulamıyor. İş bulanlar da inşaatlarda.»

«İşten çıkarılmalarda, Almanlar da gözetilmiyor dediniz. Peki onlar nasıl geçinebiliyor? Bu işin sonu nereye varır?»

Yanarlar, beklediği bir soruymuş gibi çok sevindi. Oturduğu yerden fırlamak istedi sanki. Minibüs de onun bu sevincine katılmak istercesine biraz daha hızlandı.

«Bu çok, çok önemli,» dedi. «Almanlarla, yabancı işçiler her zaman farklıdır gene. Hele Türk işçileriyle. Almanların durumu bambaşka. Onların işsizlik parasından başka, pek çok sosyal hakları var. Bugün, bir Alman hayatı boyunca çalışmazsa, gene de eski hayatını sürdürebilir. Dedim ya, sosyal hakları var onların. Zaten tersi olsaydı, kıyameti koparırdı Alman işçileri. Açıkça söylüyorum, bu kriz pek çok Almanı sevindirdi bile. Yıllardan beri çalışmaktan canı çıkmış Alman, çalışmadan para alıyor. Ama bu değirmenin suyu nereden geliyor? Bu başka bir çapraz. Yabancı işçilerden kimi uyanıklar, çevreyi kollayanlar, işsizlik parası alma süresi dolunca, sosyal yardım için baş vurur. Kendini Almanın yerine koyar. Bu sosyal yardımı alan kişi yanmıştır aslında. Yabancılar Polisi çağırır hemen. Der ki, arkadaş, sen sosyal yardım alıyormuşsun, bu böyle devam etmez. En kısa zamanda kendine bir iş bul. Yoksa memleketine dön. Sizin başka hiçbir imkânınız kalmamıştır artık. Pasaportunuza not düşer. 2 ya da 3 aylık bir süre tanımıştır Almanya'da kalman için. Bu zaman içinde iş bulamadığınız takdirde, Yabancılar Polisi için kapı dışarı etmek anlık bir meseledir.»

Sağa saptık.

«Benzin almalıyım,» dedi.

İndik minibüsten. Benzin istasyonunda birkaç yabancı plakalı araba vardı. Bizden sonra gelenler de oldu. Alman plakalı, Hollanda plakalı, Belçika plakalı, Avusturya plakalı arabalarla doldu alan. Bir anda Avrupa haritasındaki ülkelerin

isimleriyle karıştı ortalık. Arabalardan inen çocuklar oraya buraya koşuşturdular. Çocukların görünümü de, bir çocuk bahçesi gibiydi. Bağrış, çağırış, koşuşmalar... Ama bu benzin istasyonu çocuk bahçesi değildi. Yurt dışına çil yavrusu gibi dağılacak çocuklardı. Çevre benzin kokuyordu. Çocukların bakışları korkulu ve umutsuzdu. Benzin alan arabalar, yola koyuluyordu bir bir. Güçlük de bu anda başlıyordu. Güçlük, oraya buraya dağılan çocukları toplayabilmekti.

«Kız Zehra, gelsene buraya...»

«Ulan Hakkı... Gözü çıkasıca Hakkı, yetmedi mi köyde koştuğun...»

Gürültüler... Bağrışmalar ve altın bileziklerinin şakırtıları...

Çocuklar, kümese kişelenen tavuklar gibi arabalara doldurulunca, motor homurtuyla ileri fırlıyordu. Önlerinde binlerce kilometre... Binlerce ölüm tuzağı...

Biz de benzin almıştık. Yola çıkar çıkmaz konuşmamızı sürdürdük.

«Uyum konusu var bir de,» dedim.

«Herhalde İstanbul'da yaşamış olmamdan, karımın da Almanca bilmesinden hiçbir güçlüğümüz olmadı bizim. Ama bu demek değildir ki, Alman toplumuyla çok iyi bir durumdayız. Türk olduğumuzu anlayınca, bizi küçük düşürme yollarına gidiyorlar. İçimde gene de bir korku var. Günün birinde bize de sıranın geleceği korkusu bu.»

«Özel bir soru: Oradan kovulmak korkusuyla, yurda döndüğünüzde karşılaşacağınız güçlüklerin korkusu ölçülebilseydi, hangisi ağır basardı?»

«Bunu çok açıkça konuşmak icap edecek,» dedi. «Maalesef bu durum çok arkadaşımızın başına geldi. Hâlâ da geliyor. Bunu ben, çok eskiden be-

ri düşünürüm efendim. Türkiye'ye dönersem, benim için, ailem için ne olabilir? Şu şartlar altında açık konuşmak icap ederse, bir izine gelirken, bir de dönerken sevinirim. İkisi de kurtuldum sevincidir. Almanya'ya dönünce, hatta Alman hududuna girince, daha çok sevinirim. Üzerimden bir yük kalkmış gibi olur. Bu, ilerde büyük bir dert açacak başımıza. Ki bu sadece bir izin sezonunda yaşanan bir durum. Devamlı yaşamaya geldiğimizde, kimbilir nelerle karşılaşacağız. Bir insanın yaşaması için neler lazımsa, bu Alman toplumunda var efendim. Bizde maalesef bu yok. Sular kesilir, elektrikler kesilir. Ne zaman geleceği bilinmez. Efendim, bir şey almaya gidersiniz, beni aldatıyorlar mı, aldatmıyorlar mı? kuşkusu... Çünkü itimat kalmamıştır. Geçim sıkıntısı bize göre değil sanıyorlar. Evet üç-beş kuruşumuz var. Ama yaşımın hali?.. Benim yaşım 35. Saçım sakalım ağardı. Bir şey daha var. Almanlar, Almanya'da yabancısınız diye küçük görür, buraya gelirsiniz, Almanya'da çalışıyorsunuz diye kıskanırlar.»

«Yıllardan beri yurtdışındasınız. Size bir yetki verseler, sorunlara nasıl bir çözüm getirirdiniz? Nereden başlardınız çözüme?»

«Ah beyim ah... En hassas olduğum konuya geldiniz. İlk mesele gençler meselesidir. İlk kuşak, hatta ikinci kuşak meselesidir. Bize verilen talimat şöyledir: Üzülmeyiniz, arkanızdayız. Çalışın, sonuna kadar çalışın. Fakat bu, böyle demekle olmuyor efendim. Çalışan bizleriz. Sorunlarla biz karşı karşıyayız. Bir yetkili merciye gittiğimiz vakit, maalesef onun elindeki yetkiler de kısıtlı olduğu için, dolayısiyle yardım edemiyorlar. Belki yardım etmek istemiyorlar. Onu artık vicdanları bilir. Mecburuz demek ki biz, kendi kendi-

mizle uğraşmaya. Ama ben bir yetkili olsaydım, bu durumların önüne geçebilirdim. Muazzam yetkililer gönderip bunlara Alman kanunlarını empoze ederdim. Yani bürolar kurarak sorunlarına hal arardım. Türk - Danış gibi değil ama. Sağlam. Dörtdörtlük bürolar. En önemlisi şu belki: Bürolar falan değil. Hükümetimiz taviz vermeden sorunların üzerine gitmeli. Avrupa'da çalışan işçilerimizin sorunları üzerine direkt ve korkusuzca yürünecek.»

«Çocukların karnı acıktı. Biraz ekmek, köfte alsak,» dedi hanımı.

«Biraz daha sabır,» dedi Yanarlar. «Biraz daha sabır çocuklar. Babaeski'de alırız. Şey... Önce Almanya... Almanya hallolursa iş tamamdır. Yılanın başı o. Ötekiler taklitçi. Almanya ne yaparsa, onlar da aynısını yapar. Almanya vize mi koydu, siz de koyun hükümetimiz. Biz de arkalanalım orada. Turist mi gelmezmiş... Gelmesin efendim. Biz size 2,5 milyar Mark gönderiyoruz. Mark değil, belki de Dolar... Efendim, bize sahip çıkılmadığı için, günbegün eriyerek döndüğümüze göre, dönenlerin göndereceksleri döviz, zaten turistin ödeyeceği, bırakacağı dövizi otomatikman aşar... Bizim, bir defa merhameti kaldırmamız lazım. Almanların, bugün kazanmalarının yegane nedeni merhametsiz oluşlarıdır. Babasının annesine, annesinin çocuğuna dahi merhameti yok. Yük taşımaz bunlar. Bunlar, merhametten çağırmadılar bizi oraya. Canımızı çıkarıyorlar. Gelin görün, her tarafı asfalt Almanya'nın. Her tarafı çiçek bahçesi. Kim yaptı bunları? Biz yaptık bunları. Paraya ihtiyacım vardı. Çalışmak istedim, cumartesi, pazar da. Bir Alman dedi ki bana, delisin sen. Neden? diye sordum. Paraya ihtiyacım var, benim dedim. Anneme, babama, kardeşlerime bakıyorum

ben. Başka yalan bulamadım. Ben çalışmam, dedi. Sen neden çalışmıyorsun? dedim. Ben deli miyim, çalışayım, dedi. Ben mesai yapacam, Willy Brandt viski içecek, dedi. Yok öyle yağma. Willy Brandt da benim gibi bira içsin. Bakın zihniyete. Ben eşek değilim, dedi. Benim mesaimle, ben Brandt'a viski içirtmem, dedi.»

«Haklı değil mi bu Alman?» diye sordum.

«Haklı efendim, haklı,» dedi. «Ama bizim durumumuz gene de başka. Diyoruz çalışalım. Bir an önce dönelim. Kazanalım, tasarruf yapalım ve dönelim. Çünkü burası bize baki değil. Bu toplum bizi atıyor. Bu, ta yıllar öncesinden belliydi. 73'lerde belliydi. Ama anlayamadık. Gelen zümrelerin cahil olması ve yetkililerin de bizleri uyarmaması, hâlâ bizi altın yumurtlayan tavuk gözüyle görmesi... Aman getirin de, nasıl getirirseniz getirin demesi... Yarın ben gelsem buraya, zannetmeyiniz ki, ben sizin gibi oturacam burda. Elektriğim mi kesildi, gideceğim yer, doğruca Belediye Reisidir. Benden vergi alıyorsunuz, siz benim elektriğimi nasıl kesersiniz? Soru, soru... Kesemez efendim, kesemez... Çünkü ben Almanya'da, Alman vatandaşını görüyorum.»

«Gidemezsin,» dedi arkadan hanımı.

«Giderim,» dedi. «Ben giderim, dönersem yüzüstü, çocuğum öğrenir ya...»

«İnanın kir içindeyiz,» diye araya girdi hanımı. «Allahtan, anamın babamın evine gittik. Kocamustafapaşa'ya gittik de su bulduk. Bir haftadır gene kirliyiz. Nasıl iş bu?»

«Çok kötü. Çok kötü vallahi,» diye Şenol Yanarlar aldı sözü.

Yol kenarında parçalanmış bir araba gördük bu sıra.

«İşte, işte bizimkilerden birisi daha gitmiş,» dedi Yanarlar. «Altın yumurtlayan bir tavuk ölmüş... Dürüst ve kesin kararlar. Biz bu vatan için canımızı veririz. Emin olun, biz dışarıda yaşayanlar, içeride yaşayanlardan daha çok yanıyoruz. Amerika, savaştan sonra Almanya'ya yardım yaptı. Almanya dünyaya hakim oldu. Bir Dolar 250 lira, 1 Mark 100 liraya ulaşıyor. Belki de, yola çıktığımızdan beri gene artmıştır. Bizim bazı arkadaşlar da seviniyor bu işe. Aramızda konuşup tartışıyoruz. Orada yaşayanlar da bizim kardeşlerimiz diyorum. Gavur değil onlar. Sen de döneceksin bir gün gerisin geri. Sonra, sonra ne olacak? Sen de 1 Marka 100 lira ödemeyecek misin? Avrupa kurnaz efendim, kurnaz. Ben yetkili olsam, hani sormuştunuz ya, bırakırım bu ortak pazarın kuyruğunu. Gemiler dolusu tahıl gönderiyoruz, elimize bir makina vidası sıkıştırıyorlar. Ortak pazar demek, modern esirlik demektir. Bizden iyi esirliğin ne olduğunu bilen var mı efendim?»

«Çocukları unutma Şenol...»

Babaeski'ye gelmiştik. Arabayı park etti Yanarlar.

«Ben çocuklara bir şeyler alayım, şuradan,» dedi.

Şenol Yanarlar gitti.

«Efendim,» dedim arkama dönüp. «Yerinizi aldık, kusura bakmayın. Arkada kaldınız.»

Emel Yanarlar gülümsedi.

«Ziyanı yok,» dedi. «Ne olacak...»

«Sizinle de konuşalım,» dedim. «Anlatın lütfen, nasıl gittiniz? Şimdi ne yapıyorsunuz Almanya'da?»

«İsmim Emel. Önce babam gitti Almanya'ya. Sonra ben gittim turist olarak. Bakmayın siz, Şe-

nol'un bol keseden attığına, ben eskiyim ondan Almanya'da. Evlendim de onunla, o öyle geldi. Ben 4-5 yıl bekar olarak çalıştım orada. Annemin, babamın yanındayken çalıştım.»

«İşiniz neydi?»

«Ben el lambası yapan fabrikada çalıştım. Hâlâ da orada çalışırım. Ama fabrika şimdi saç kurutma makinası yapıyor.»

«Yaptığınız el fenerinden bir tane ayırsaydınız bari,» dedim şakadan. «Türkiye'ye döndüğünüzde, suyunuz kesildiğinde, elektriğiniz kesildiğinde, eşiniz Belediye Başkanına gidecekti ya...»

«Ne işe yarar ki, el lambası?» diye sordu.

«Belediye Başkanının odasını nasıl bulacak? Bakarsınız, onun da elektriği kesilmiştir.»

«El lambası, Belediye Başkanı şöyle dursun,» dedi. «Kurutma makinası getirdim de ne oldu? Yıkanamıyorum ki, saçımı kurutayım. Baksanıza saçlarım keçe gibi. Ondokuz sene çalıştım.»

«Hâlâ çalışıyor musunuz?»

«Çalışıyom. Bir ara çıktım ama. İkinci çocuğumuz olduğunda, işte bu olduğunda çıktım. Dört yaşında oldu kızım. Yeniden girdim işe. Ah, şimdiki aklım olsaydı... İlk çocuğum olduğunda, getirip dedesinin yanına bıraktık. Yani Türkiye'ye getirdik. O zaman iki elliydik. Ama şimdiki aklım olsa, tek elli de olsak, bırakmam çocuğumu. Hiç bir çocuğa benzemedi zavallıcık. Baksanıza, bir köşeye sinip durur hep. Yaşı 8. Ama ne o bana, ne ben ona alışabildim. Yabancı gibiyiz hâlâ. Anne-kız değil, sanki iki akraba...»

«Hanımların sorunları daha çoktur,» dedim. «Öyle değil mi? Ev işi, çocuklar... Yabancı bir ülkede üstelik...»

«Ben sabah altıda kalkarım, ta gece ona ka-

dar. İlk işim çocukları hazırlamak. Birisini okula, birisini giydir, yalvar bir komşuya.»

«Kreşe neden vermediniz?»

«Yer yok diye almadılar. O da sırayla.»

«Öteki kadınlar ne yapıyor peki? Daha çok çocuğu olan aileler yani?»

«Çocukları sokaklarda gezinip duruyor. İlk çocuğum olduğunda, 21 yaşında, cahil bir anne idim. Getirip bıraktık buraya. Dedim ya, hâlâ üstünden atamadı, o ayrılığın acısını. Ama, şimdiki aklım olsa, değil bir çocuk on çocuğum olsa, gene de bırakmam bir yere. Para kazandım ama, yüreğim yaralı. Mahcubum çocuğuma. Çok pişmanım. Çok mal aldık buradan. Malımız çok. Bir daire eksik olsaydı da, iki daire eksik olsaydı da, çocuğum yanımda büyüseydi. Bakıcı Almanlara verseydim ya da. Ama, onlar da yaramaz hani. Bakıcı Alman kadınlar, hap yutturuyormuş çocuklara, sesleri çıkmasın diye. Dert işte... Almanya'da para kazanıyoruz ya, bir de gelin bize sorun. Yüreğimizin bir tarafı yara. Yara, çocuğum yabancı gibi. Yara, geliyoruz izne, o diyor ver, bu diyor ver. Dert... Offf, çok fena kafamın içi...»

«Çok mal aldık dediniz. 10 yılda nasıl oldu bu?»

«Ben Şenol'a benzemem. Onun eli açıktır. Onun aklına gitseydim, şimdi az bir şeyimiz olurdu. Yeni işime arabayla gidiyom. Benim de, arabam, ehliyetim var. Ama, hem benzin parasını çıkarıyom, hem de kadınlık işte... Süs müs... Arabamla oradaki Türk kadınlarını da işe götürüp getiriyom parayla. Eehh, Almanya'da ayıp değil böyle yapmak.»

«Yıllardan beri Almanya'dasınız. Oradaki Türk hanımlarıyla yakından ilişkiniz olduğu anlaşılıyor. Aranız nasıl bizimkilerle?»

«Samimi olursanız, zararlı çıkarsınız. Ben Al-

mancayı çok iyi bilirim. Arkadaşlarımın çoğu Alman... Ara sıra Türklerle de bir araya geliyoruz. Kadınlar, çocuklar, işte... Bir kargaşadır gidiyor. Curcuna... Onların yüzünden Almanlarla da kötü oluyom. İstemiyorlar kalabalık. Hele çocuk...»

Şenol Yanarlar döndü bu sıra. Köfte ekmeği, hanımına verdi.

«Her şey ateş pahası,» dedi. «İzine gelirken aldığını dönerken aynı parayla alamıyorsun yahu... Vay burada yaşayanlara...»

Arabayı ana yola doğru sürdü.

«Yaşıyoruz,» dedim. «Sizden daha zor yaşıyoruz. Sizler, Mark bozduruyorsunuz üstelik. Ama genc de bir rahatlığımız var, size göre: Parayı, para gibi değil de, kağıt gibi harcarız. Yani korkmayız paradan...»

«Para yok ki beyim... Gerçek para yok ki...»

«Şaka işte,» dedim, gülerek. «Biz Almanya'ya dönelim genc. Çocuk sorununu konuşuyorduk. Bir başka sormak istediğim de şu aslında: Bundan 10 - 15 yıl önce büyük kentlere uğramadan, kırsal kesimlerden adeta uçarak Almanya'ya giden yurtdaşlarımızın görünümü, 10 - 15 yılını yurtdışına gitmeden büyük kentlerde, hatta ilçelerde geçirmiş kişiler, aileler arasında, yurtdışındakilerden daha olumlu, salt görünümleriyle de olsa olumlu bir görünümleri, bir çevreye uyma çabaları var. Bunu gözlemek, yurtdışından gelip gidenlerde gözlemek mümkün. Bu içe dönüklüğün, bu yaşadıkları toplumlarla uyum sağlayamamalarının nedeni üzerine konuşalım biraz da...»

«İki ayrı kutup efendim,» dedi. «Buzdolabında gibiler. Korkuyorlar açılmaya. Onun için aralarında yaşıyorlar. Çok çocukları olması da, işi daha çok zorlaştırıyor. Başedemeyince, işin ucunu koyveriyorlar. Berlin'in bir mahallesi onlarla dolu.

Almana, Türk çocuğu deyince, ürküyor zaten. Anasından, babasından hazetmiyor ki, çocuğundan etsin. Onlar çocuk sevgisi nedir bilmez hem... Çoğunun çocuğu bile yok. Eli iş tutunca da, yallaaahhh... Evet, modern bir düşünce ama, onlar tamamen, çok tamamen serbest bırakıyorlar.»

«Eee, yolculuk işte... Sizin de dikkatinizi dağıtıyorum hani. Şu trafiğe bakın. Çoğu göçmen işçilerin kullandığı arabalar. Konudan konuya atlıyoruz. Diyeceğim şu: Sanayi toplumu olmanın kaçınılmaz bir sonucu belki de, çocuk belli yaşa gelince, annenin babanın sorumluluğundan çıkıyor. Ama ekonomik olarak da yük olmuyor anaya-babaya doğrusu. Bizim gibi toplumlar da, bir başka hani... Çocuklar hiç mi, hiç büyümez. Yaşlılar çalışır, gençler yer. Burda da bir haksızlık, bir sevgi sömürüsü yok mu?»

«Doğru. Ananın-babanın canına okunuyor. Bizim yapacağımız şu olmalı şimdi: Çocuklar başınızın çaresine bakın, ama uzaktan takip. Ben bugün 36 yaşındayım, dönsem geri, ver baba desem, ver. Elindeki avucundakini kuruşuna kadar verir. İşte Alman buna enayilik diyor da başka bir şey demiyor...»

«Vermemekle, istemek aynı yanlış ama...»

«Küçükken hayata atılıyor Almanlar. Kendini hazırlamış oluyor, otomatikman. Katılaşmak. Alman mucizesinin hikmeti bu efendim: Katılaşmak. Katılaşmak, bir de yutkunarak konuşmamak... Bakın efendim, Alman yetkilileri Türkiye'ye geliyor, şartlarımız şu, şu diyorlar. Bizimkiler de böyle yapsalar ya... Biz Almanya'da duyduk. Tito daha sağmış. Almanlar, Yugoslav işçilerini gerisin geri yollamak istemiş. Tito demiş ki, neden olmasın yoldaşlar. Hemen gönderiyorum doktorlarımı. Ne doktoru? diye sormuş Almanlar. Tito

kurnaz. Demiş ki, sen alırken doktorunu yollamadın mı Yugoslavya'ya? En sağlamlarını, sapasağlamlarını seçtin. Geri göndermek istediğine göre, ben de Almanya'ya gönderirim kendi doktorlarımı. Verdiğim gibi sapasağlam isterim. Tito kadar akılları yok mu? Bizimkiler de böyle dese ya... Nerde kaldı gençliğimiz... Yağma var mı, öyle posamızı çıkardıktan sonra atmak...»

«Söz, duymuşluktan açıldı da,» dedim. «Benim de duyduğum bir hikâye var: Hâlâ sonunu düşünürüm... Bir Türkün yanına hasta babası gelmiş. Geldiği gece ölmüş adamcağız. Oğlu bakmış başına dert açacak bu iş. Polis, tabut... Bir örme makinası kutusu almış. İçine yatırmış babasının ölüsünü. Atmış arabanın üstüne, çıkmış yola. Niyeti köye yetiştirmek. Yugoslavya'yı yarılayınca uykusu gelmiş. Arabayı çekmiş bir kenara. Bir de uyanmış ki, babası yok. Yani örme makinasının kutusu yok. Yugoslavın birisi sırtladığı gibi, makine niyetine babasını çalmış. Adam bir de kutuyu açınca evde... Kutunun içinde bir mevta...»

«Olur efendim olur, dünyada her şey olur. Ne demiş Tito? Siz benim işçilerimi alırken kendi doktorlarınız, hayvan seçer gibi, muayene ede ede aldı. Şimdi de benim doktorlarım muayene edecek. Tito gibi yapacaksın ki, akılları başına gelsin Almanların...»

«Konuyu dağıttık. Eee, kaç saattir konuşuyoruz. Sanıyorum, işten çıkarmalar daha çok fabrikalardan oluyor.»

«Bundan hiç şüpheniz olmasın efendim. Bakın, gidin Münih Belediyesine, çöpçülerin çoğu Türk. Gidin mezarlıklarına, çoğu Türk. Mezar kazıcılığından, ölü yakıcılığına kadar Türkler yapıyor.

Yollarda, madende çalışanlar da Türk. Onlardan niye hiç ses çıkmıyor?»

«Özellikle madende çalışanları unuttular herhalde,» dedim kinayeli. «Ya da haber geç ulaşacak. Ece, ne de olsa yerin altındalar... Ara kuşak sorununu unuttuk bu arada...»

«Efendim, onların çoğu yakında Alman olacak. Dönenler, çocuğuna gücü yetenler, alıp getirecek Türkiye'ye. Gece kulüplerine, diskoteklere alışmış, ya da memleketini unutmuş, tanımamışları, toplayacak Almanlar. Elma, armut toplar gibi toplayacaklar. Çünkü Almanlar, şimdi milliyet değiştirmeyi çok, çok kolaylaştırmak yolunda. Hele bir atabildikleri kadarını atsınlar dışarıya, geriye kalanları, hele gençleri bir posta kartıyla vatandaşları yapacaklar. Vatandaş dediğim, asker yapacaklar. Açıkça söylüyorlar, bana yeni kuşak lazım. Yeni kuşak çalışsın ki, benim işçimin sigortasını, emekli parasını ödesin. Almanlarda gelecek kuşak yok. Bitti.»

Emel hanım, söze karıştı arkadan.

«Oooo, onlar bizim yaşlılarımızı değil, gençlerimizi çok seviyorlar,» dedi. «Bayılıyorlar gençlerimize. Bak ben 17 yaşında gittim Türkiye'den. Açlığın, yoksulluğun ne olduğunu biliyordum. Ama kardeşlerim küçücüktü geldiklerinde. Biri 3 yaşında, biri 5 yaşındaydı. Tanımadılar burayı. Orayı tanıdılar. Yani Almanya'yı tanıdılar. Sanıyorlar ki, dünya hep böyle. Bugün kazandıklarını, bugün yiyorlar. Bu, Almanların işine yarıyor düpedüz. Bizim gibi değil onlar. Biz yemedik, içmedik biriktirdik.»

«Biriktirip memleketimize kaçırdık,» dedi Şenol Yanarlar. «Bakın efendim, hesap meydanda. Biz yılda 2 milyarın üstünde Mark çıkarıyoruz Almanya'dan. Bunu, onlar da biliyor. Adam diyor ki,

sen bende çalışıyorsun, fakat paranı burda eriteceğine, dışarı kaçırıyorsun. Kızıyor. Ama ara kuşak kazandığını yiyor. Düşünün bir an, bugün genç olan bir Türk 63 yaşına kadar çalışacak. Bu ne demektir? Çalışmayan, yok olan Alman gençliği yerine bizimkiler çalışmalı ki, emekli olmuş Almanın emeklilik maaşını, bizimkinden kesip ona verebilsinler. Kırk yıl çalışacak... Kırk yıl.. Bu demektir ki, iki yaşlı Almana bakacak. Ama bu çocuklar orda kalmaz, çalışmazlarsa, ihtiyarlık kasaları iflas edecek demektir... Alman bu.. Çok akıllı Alman. Tilki gibi kurnaz da... Bizim gibi değil öyle. Düşünür, taşınır sonra çıkardığı kanunu yerine koyar. Onlarda önemli olan akıldır, duygu değil... Duygu dediğimiz zaman, duygu akıldadır derler. Derler ama, akılları da birincidir, hakçası. Şöyle bir geriye bakalım: Savaştan çıktılar. Çoğu öldü. Çoğu kör-topal. Dışarıdan yardım aldılar o ara. Ama bir motor güç, bir adale güç de gerekti sonra. Bu gücü de yurtdışından karşıladılar. Olay bu kadar efendim. Yeni doğum kontrol uygulamasıyla sayıları da artmıyor. Ama yaşlanan Almana para gerek... İşte bu boşluğu da, yeni kuşağımıza doldurtmayı planlıyorlar. Yeni kuşak hem para yiyici, hem de dillerini biliyor. Gerçi Hıristiyan değiller ama, Müslüman da sayılmazlar hani... Yani bu ara kuşağın uyumu, tam Almanın isteyip de bulamadığı kıvamdadır efendim. Alman Almandır, Türk Türktür. Savaşı hatırlayalım. Savaşta ilk cepheye kimi sürecekler? Ara kuşağı... Bu ara kuşak, istenirse yaşatacak, istenirse ölecek...»

Edirne'ye ulaşmıştık. Selimiye camisinin önünden geçtik. Bir insan, bir araç kargaşası vardı ki, şaşılası... İnsanlar farkında değildi görkemli, Selimiye'nin bile. Selimiye onlara hüzünlü bir sa-

bırla, gülümseyerek bakıyordu. Önünden kimler, kimler geçmemişti ki, bugüne kadar. Padişahlar, vezirler, paşalar, yağlı güreş pehlivanları... Şimdilerde de, göçmen işçiler geçiyordu.

Park etti arabasını Yanarlar.

«Sizi yordum,» dedim. «Hem araba kullandınız, hem konuştunuz yürekten. Sağolun.»

«Hasretiz biz,» dedi. «Suya hasret bitki gibi, hasretiz Türkçe konuşmaya. Hanım işe gider, göremezsin. Sokaklarda yürürken, korkarsın çoluk-çocuğunla Türkçe konuşmaya. Oh... Oh be, ne rahatmış meğer, ana diliyle konuşması insanın...»

İki Kunta Kinte olarak, sarılıp vedalaştık.

Alış-veriş için, onlar Edirne'de kaldı. Biz Kapıkule'ye doğru yolculuğumuzu sürdürdük...

Kapıkule'ye ulaşmadan, Kapıkule başladı. Edirne'yi, köprüyü, köprünün sağındaki, yıllar önce delilerin su sesiyle iyileştirildiği yapıyı, Kırkpınar Şenliklerinin yapıldığı alanı arkada bıraktık. Asfalt yolda üç-beş kilometre gidince, yolun solunda, eski yolda, çıkış kuyruğu göründü. Kilometrelerce kuyruk... Ekmek, kitap kuyruğu değil, Kapıkule Gümrüğünden çıkmak isteyenlerin oluşturduğu kuyruktu bu. Nereye gidiyordu bunlar? Nereden geliyordu bunlar? Önlerindeki binlerce kilometrelik yolları, pek çok gümrük kapılarını nasıl aşacaklardı? Aşabilenler, gittikleri ülkede ne yapacaklardı? Kuşkusuz çoğu fabrikalara doluşacaktı? Çalışmak için, emeğin satılması için, bu denli güçlüklerin göze alındığını insanlık tarihi yazıyordu. Ama, insanlığın uzayda dolaştığı bir çağda, dünyamızda çoğunluğun hâlâ yerde sürünürcesine ekmeğe doğru çırpınmaları utanılası değil miydi çağımız adına? Deli miydi bunlar? Gözler... O patlak ama, ürkek gözler... Yolboyu sıralanmış gözler... Ben bu gözleri nereden tanıyordum? Su sesiyle hastaların iyileştirildiği yapı az ötelerinde değil miydi? Bunlar, su sesiyle değil, para sesiyle iyileşeceklerini sanan hastalardı belki de...

Gerçek Kapıkule'ye ulaşabildik gene de. Yapılar, araçlar, insanlar, turnikeler... İşte burasıydı Kapıkule... Yanımızda gazeteci İhsan Özüağ... O bize yol açabiliyor, o bizi yetkililere götürebiliyordu.

Fabrika yerine, cezaevi yapımının hızlandırıldırıldığı bir ülkede, demek, gümrük kapıları da genişleyip yükselebiliyordu. Pırıl pırıl bir yapıya girdik. Gümrük Baş Müdürünün odası üst kattaydı. Odasının önü bekleşenlerle doluydu. Hastane koridorlarında bekleşen insanlar gibi... Bu hastaların elinde raporlar, reçeteler, vizite kağıtları yerine, pasaportlar, giriş-çıkış belgeleri vardı. Bu engeli de aşıp Müdürün odasına girdik. İçerisi de kalabalıktı. Her şey, her yer kalabalık Kapıkule'de... Bize zamanını ayırdı, bir zaman sonra, Nihat Altınöz.

«Efendim, dış göçün terse dönüşmesi nedeniyle, kesin dönüş yapanlar ve getirdikleri eşyaların nitelikleri konusunda bilgi vermenizi rica edecektim,» diye söze başladım.

Yorgun, sakin bir sesle sorumu yanıtladı.

«İşçilerin kesin dönüşü başlayınca, önce bir Naklihane Gümrük Müdürlüğü kuruldu,» dedi. Türkiye'de ilk defa kuruldu böyle bir gümrük.»

«Affedersiniz, sözünüzü keseceğim,» dedim. «Belki de dünyada ilk kez.»

«Olabilir, dünyada ilk defa olabilir,» dedi. «Bu genel dönüşe hazırlık. Sabaha hazırlık. Sabah oldu da, belki akşama hazırlık. Dönüş hızlanınca, eşyalar da çoğaldı. Eskiden, kesin dönüş yapanların, ancak kullanılmış eşyalarını getirme hakları vardı. Şimdi bu keyfiyet kaldırıldı. Kullanılmış, kullanılmamış ayrımı gözetilmiyor yani. Hiç bir eşya, hiç bir handikapa uğramadan Türkiye'ye giriyor. Bizim, eşya konusunda bir sorunu-

muz yok. Sorun evrak eksikliğinden oluyor. Biz eşya işlemlerinden çok, pasaport işlemleriyle uğraşmak zorundayız. Eşya konusunda da, ticari mahiyet arzettiği zaman el koyuyoruz. Ama kendilerine ait olduğuna inandığımız hiç bir eşya üzerinde, asla, asla bir spekülasyona gidilmemektedir. İşçinin durumuna bakıyoruz. Gideceği yeri soruyoruz. Kendisi köylüdür ve köyüne gidecektir. Ama video, set getirmişse, bulaşık yıkama makinası getirmişse, durum değişmektedir. Hatta klima cihazları... Geçenlerde genc böyle bir olay oldu. İşçinin bağlı olduğu valiliğe telefon ettik. O çevrede elektrik olmadığı gibi, programda da olmadığını öğrendik. Beyan konusu da böyle. Bakınız, önümüz kurban bayramı. Gene yığılmalar olacak. Gümrüğe tabi eşyanın beyan edilmesi suç değildir. Ama, gümrüğe tabi eşyam yoktur, diye beyanda bulunup da, şüphe üzerine aranır ve gümrüğe tabi eşya çıkarsa, bu suçtur işte. Ama bizim vatandaş, gümrükten bir şey kaçırmayı bir başarı, bir kahramanlık sayar. Bir de, gümrükte derisinin yüzüleceği korkusu vardır vatandaşta. İki vatandaşımızın, aynı köyden iki vatandaşımızın, gümrükten geçip köylerine vardıklarını düşünelim. Birisi, videosu için gümrük vermiş, ötekisi kaçırabilmişse, kaçıran kahramandır, akıllıdır. Ötekisiyle alay ederler. Ama gözlediğimiz şudur, eşyasını gümrükten, gümrük ödemeden geçirebilen kişi, bir içki sofrasında, gümrükten kaçırdığı eşyanın gümrüğünden çok tutan parayı, caka yapmak için masaya atar... Bir hususu daha açıklamak istiyorum: Gümrük dendiğinde, iki hudut arasındaki işlemlerin ve zamanın toplamı akla gelir. Gümrükte çok kalınıyor, denir. Oysa gümrük, bu zamanın sadece bir birimidir. Bunun içinde, pasaport işlemi, yani polis kontrolü vardır. Tritip-

tik vardır. İşte görünüyor, gümrük kapıları boş, ama polisin önü, tritiptik işleminin yapıldığı yerin önü dolu. Fakat sonunda şöyle konuşulacaktır gene de, gümrükte çok kaldım.»

«Efendim, benim asıl öğrenmek istediğim, yabancı işçi düşmanlığı. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Açıkçası, hudutlarda bekleme konusunda duyarlı da sayılmam. Çoğunluk yurtdışına çıkabilmek için en az iki yıl, bir kova su için günlerce tanker, üniversiteye girebilmek için gençler yıllarca, cezaların çekilebilmesi için boş hapishane, hatta yaşamak umuduyla bir ömür, bekletiliyorsa, hudutlarda geçen birkaç saatin ne önemi olabilir?»

«Ben etnoloji tahsil ettim,» dedi. «Etnik yapıların olaylar karşısındaki reaksiyonları ya da uyumları konusunu inceledim. Yani kültür değişimi dediğimiz durum. Almanlar bizi asimile etmek istedi. Ama dünyada en zor esimile olan ülke biziz diyebilirim. Aslında, en liberalimizden, en gericimizden, en ilericimize kadar tutucuyuzdur. Köklermize bağlıyızdır. Dinimize bağlıyızdır. Yardım olsun diye yoksula verdiğimiz paranın bile asıl, Allah korkusundandır. Bizimkiler uyum sağlamadılar Almanya'da. Bir diğer motif de, belki en önemlisi, Türk işçisi 20 yaşında gitti, bugün 40 yaşına geldi. Artık 40 yaşındaki bir kişi, 20 yaşındaki bir kişinin yaptığı işi yapamıyor. Suyu alındı yani. Haçlı Seferleri hâlâ var. Hıristiyan birisini, Yunanlıyı, İspanyolu kovmuyor, Türkü itiyor. Tekrar dönüyoruz sosyal yapıya. Alman toplumunun sosyal yapısıyla, bizim sosyal yapımız çok ayrı. Bizimkiler, oraya gidenler olarak, Alman sosyal yapısına uymaya zorlandı. Bu önemli bir motiftir. Burada görüyoruz. Yani gelip gidenleri, şu hudutlardan gelip geçerken bile görü-

yoruz. Toplumlar birbirine uymaya mecbur değildir. Ama bir de gelişmişlik, gelişmemişlik diye bir şey var. Burada gördüklerimiz, orada da böyleyse, felaket... Arabasının kapısını açıp çocuğunu rasgele çiş ettiriyor. Hatta... Tabii, bir de bunları giderken selekte etmemişiz. Aman gitsinler de, nasıl giderlerse gitsinler, demişiz. Denilebilir ki, bugün Almanya'da, bir iş savaşı değil, bir kültür savaşı var. Genç kuşak, bu savaşta yenilmiş durumda. Onların istenmeleri bundan işte. Kolay Almanlaşıyorlar. Müslüman mısın? diye sorulduğunda, Müslümanım, diyor. Ama nasıl? Haç çıkararak... İlginç bir gözlemimi daha söyleyeyim : Almanya'dan dönen işçilerimizin, erkekleri değil, kadınları, hep kadınları konuşuyor. Erkeklerimiz susmuş... Evet, bir de gözleri, bakışları değişmiş. Çok değişmiş...»

Çıktık odadan. Yıllar önce yaptığım bir başka röportajı anımsadım. Dönen, henüz dönmemiş işçilerimizin gözlerine bakıyordum. Elimde olmadan bakıyordum. Öne doğru fırlamış, ama saldırgan değil, şaşkın gözlerdi bunlar. Tıpkı Almanya'da çalışırken, akıl hastası olmuş işçilerimizin üzerinde inceleme yapan Dr. Niyazi Uygur'un tanımladığı gözler gibiydi bu gözler de... Anlattıkları da...

«Daha ilk yıllarda, yani yurdışına işçi göçünün ilk yıllarında, yurtdışında ortaya çıkan akıl hastalıklarının ortak görüntüleri hekimlerin dikkatini çekmeye başlamış ve Almanya hastalığı, Almanya paronayası gibi amprik kavramlarla tanımlanmıştır. Bu tutumun taşıdığı değer, bu hastalıkların klasik, bütün dünyada yaygın, bünyevi akıl hastalıklarından, yani klasik endojen psikozlardan ayrı tutulma eğilimi taşımasındandır. Bu

psikozların klinik sorunları yanı sıra, bizim Türk psikiatrisine sosyal hizmet, iş sağlığı ve akli psikiatri uygulamalarına getirdiği yeni sorunlar vardır. Bilindiği gibi, kişisel yaşam, dinamik bir olaydır. Bu dinamizma iki boyutludur: Biri yatay, diğeri de dikey. Dikey dinamizma hareketlilik, kişinin sosyal rol, statü ve bunlara bağlı ekonomik koşullarının toplum içindeki rolününün, değerinin, saygınlığının değişmesiyle ilgilidir. Bir diğeri de coğrafi yer değiştirmelerdir. Eğer ulusal sınırlar bir anlaşmayla açılmışsa, açlık-tokluk savaşı veren bir kişi, açılan sınırları aşıp Almanya'ya, Hollanda'ya, Belçika'ya gitmeyecek mi? Bence bu, bir özgür seçme koşullarıyla hareket ettiğini göstermez kişinin. Tamamen kişisel yaşam mücadelesinin zorunlu bir sonucu durumuna gelmiş olmaktır. Bakırköy Akıl Hastanesinde yatmakta olan, yurtdışında çalışırken akıl hastası olup getirilen 105 hasta üzerinde yaptığım incelemenin ilginç rakamlarını vereyim: Gidenlerin % 43'ünün orijinini köy oluşturmaktadır. Doğrudan doğruya köylerinden gitmişlerdir. Bunlar, bu akıl hastanelerine gönderilen kişiler, gene de şanslı sayılırlar. Bu hastaların en belirgin özellikleri, korku, şüphe, endişe, huzursuzluk, sıkıntı ve buna benzer ilişkin düşünceler. Bu düşünceler marazi olduğu için, hasta, korku, şüphe, endişe nedeniyle hiç bir sosyal hakkının peşine düşmeden, kaçarcasına, belki de birisini öldürmek üzere köyüne, evine gitmektedir. Sonrası da hazindir.»

Sonrası... Çıktım binadan. Kalabalığa doğru yürüdüm. Elimde teyp... Açık... Sesler alıyordu. Ama ben sesleri duymuyordum. Hastanedeki deliler ve buradakiler... Bunlar da deli miydi yoksa? Ne demiş John Melon: Ruh sağlığı bakımından kişinin, kişilerin faturasını kendi ulusu öder er geç...

Çıkış işlemlerinin yapıldığı yöne doğru yürüdüm. Eşyalar, eşyalar... Ama o şaşkın, ürkek bakışlı insanlar... Ekonomik durumu iyi olanlar da hastaydı belki? Doyumlular da... Apartman, araba, eşya almışların da yüzüne baktım bir dikkatlice. Durgunluk, ürkeklik... Başka hastalıkların da nedeni... Ülser, mide kanaması, kalp, saç dökülmesi... Ruhsal gerilimin, bedensel bozuklukları olarak görülen belirtiler. Kişinin kendisine duyduğu saygıyı yitirmesi... Cinsel yetersizlik... Bunalımlar, kabuslar... İflas, saygısızlık, horlanma... Bunu gören, buna tanık olanlara karşı, en yakınına karşı düşman olunması... Düşmanın yaklaşması ya da... Düşman...

Bir arabaya yaklaştım. Çevresi çocuk doluydu. Benden çocuklar kaçmadı. Arabanın önünde duran başını çevirdi. Görmemezlikten geldi. Sanki bir düşmana yaklaşıyordum. Daha doğrusu düşman olan bendim. Kötü olan bendim.

«Merhaba,» dedim.

Başını çevirdi. Konuşmadı.

«Merhaba,» dedim bir kez daha.

«Buyur,» dedi, merhabasız.

«Sizinle konuşalım,» dedim. «Bir yazı dizisi hazırlıyorum da.»

Başını çevirdi gene.

Gözleri yoktu sanki. Kulakları işitmiyordu sanki.

«Arkadaş,» dedim. «Neden konuşmak istemiyorsun? Neden korkuyorsun?»

Yerinden kalktı. Arabanın ön çamurluğuna oturmuştu. Karısı da sokuldu yanıma. Çocuklar da.

«Arabanızın plakası Avusturya plakalı. Viyana'da mı çalışıyorsunuz?»

«Ben cahil birisiyim,» dedi. «Konuşmasak olmaz mı?»

«Olur,» dedim. «Ama konuşsak da olur. Bak aynı ülkenin insanlarıyız. Yabancı değilim ki ben.»

«Sor,» dedi, isteksiz.

«İsminiz?»

«Musa Yörek. Tavas, Denizli'nin Aydoğdu köyünden.»

«Ne işte çalışıyorsunuz?

«14 senedir iplik fabrikasında. Karım da orada.»

«Denizli'nin Babadağı'nda dokumacılık ileridir zaten.» dedim, sözü açabilmek için.

«Biz bilmeyiz,» dedi kadın.

«Seşimizi alıyorsun sen. Sesimizi. Açık makina.»

«Açık. Ben, gizli ses alıcısıyla yaklaşmadım ki yanınıza. Her şey açıkça. Neden kem-küm ediyorsun? Neden konuşmaktan kaçınıyorsun? Gizli kapaklı ne var ki şu dünyada? Bak, köyden çıkıp Avusturya'ya gitmişsiniz. Bundan korkmamışsınız da, sesinizden mi korkuyorsunuz? Sormak istediğim, Almanya'daki yabancı işçi düşmanlığı, Avusturya'da da var mı?»

«Var. Bilhassa bizim beldede.»

«Orada kaç kişi çalışıyor?»

«8.000. Oturan çor-çocuk 14 bin.»

«İlçenin nüfusu ne kadar?»

«Ben ilçe nedir bilmem.»

«Yani kasaba.»

«300 bin kadar. Ahalet yani.»

«Düşmanlık dedin de, ne yapıyorlar?»

«Patron işten atınca Arbeitsamt iş vermiyor. Boşta kalınca da, dönmen lazım. Dönmeyince de düşmanlık başlamış oluyor.»

«Sizin için, böyle bir şey yok değil mi?»

«Allaha bin şükür. Daha bizim durum sallantısız.»

Başı önde konuşuyordu. Nereye baktığını anlayamıyordum.

«Duyduğum, sizi de işten çıkarmışlar,» dedim.

Başını çevirip yüzüme baktı. Korkuyla baktı. İlk kez gözlerini o zaman gördüm. Ürkek, korkak, şaşkın gözlerin en belirgini ondaydı.

«Şaka yaptım,» dedim. «İşten çıkarıldığınızı nerden bilebilirim ki... Kaç çocuğunuz var?»

Gözleri gene kayboldu.

«Altı,» dedi.

«Allah bağışlasın. Hepsini götürüyor musunuz?»

«İkisi Türkiye'de. Dedelerinin yanında.»

«Neneler yok mu?»

«Dedeler sağken, neneler sayılmaz bizde.»

«Peki, düşmanlık yapıp da ne yapıyorlar?»

«Parklarda falan sataşıyorlar.»

«Konu-komşu?»

«Konu-komşu da,» dedi kadın, ağlamaklı bir sesle.

«İş deyince, biz çalışırız,» dedi Musa Yörek. «Üstümüze fazla varmasan iyi olur.»

«Neden korkuyorsun kardeşim?» diye sordum. «İşte bunu anlayamıyorum ben.»

«İlkokulu köyde bitirdim. İlkokul cahillik sayılır. Hiç olmazsa ortaokulu bitirecektim ki... Kusura bakma.»

Sustum ben de. Çocuklar çevremdeydi. Kadıncağız şaşırmış duruyordu. Musa'nın başı öndeydi gene.

«Sizin bir derdiniz var,» dedim.

«Bizden uzak dur,» dedi Musa. «Başımıza bir iş açacaksın sen. Sesimizi alıyorsun sen. Hükümetle başımı dolaştırma.»

«Yakın olup da ne yapıyorum sana? Bir bela gelirse, size değil bana gelir. Bak çoluk-çocuğun yanında. Araban altında. Pasaportun cebinde. Bi-

raz sonra hududu aşıp gideceksin. Bela belaysa, belalı yerde kalan biziz.»

«Allah size de yardım etsin, bize de,» dedi.

Yüzünü bir kez daha görmüştüm. Gözleri patlak patlaktı.

«Cami yaptırdınız mı orada?»

«Bir yer kiraladık, toplaşıyoruz,» dedi

«Kaç saat çalışıyorsunuz günde?»

«Sekiz...»

«Bunca çocuk... Mal da almışsınızdır. 8 saat çalışmakla olur mu hiç?»

«Eskiden çok çalışırdık. İş alabildiğineydi. Şimdi düşürdüler. Mesaileri de kaldırdılar. Canımızın sıkkınlığı bir bundan, bir de çok horluyorlar bizi. Çok horluyorlar... Dünyanın yüzüne bakamaz olduk...»

Arabalarına bindiler. Bulgar hududunun kapısını hizalayıp gittiler. Arkalarından el salladım. Görmediler. Belki de, dünyada değildi, bu gidenler...

Başım önde, yürüdüm çıkış peronları arasında. Yağmur çiseliyordu. Yağmursuz bir yere sığındım az sonra. Banklardan birisine oturdum. Elimdeki teype baktım. İçi ses doluydu. Daha, kimbilir ne konuşmalar yapacaktım. Ne acı olaylara, ne hüzünlü bakışlara, çırpınışlara tanık olacaktım. Yorulmuştum. Sakin, hüzünsüz bir konuşma yapabilmek amacıyla çevreme bakındım. Kalktım yerimden. Dolaştım. Banklardan birisinde, gerçekten aradığım gibi birisi olabileceği kanısıyla, yaklaştım oturana. Kaykılmıştı öne doğru. Sigarasını keyifle tüttürüyordu. Dünyayı yaratan gibiydi. Belki de, gelip gidenlerden birisi değildir, diye düşündüm. Yanına iyice yaklaştım.

«Merhaba,» dedim. «Oturabilir miyim?»

«Merhaba,» dedi toparlanırken. «Niye olmasın?»

«Rahatınızı bozmayın,» dedim. «Şuraya otururum ben. Dönüş yapanlardan mısınız?»

«Öyle sayılır,» dedi. «Yarım porsiyon... Karım yapıyor dönüşü.»

«İşlemlerle mi ilgileniyor?»

«O, uçakla gelecek,» dedi. «Ben TIR bekliyorum.»

«Bir yazı dizisi hazırlıyorum da... Sizinle de konuşmak isterdim.»

«Neden olmasın?»

«İsminizden başlayalım öyleyse.»

«Selçuk Çetinkaya,» dedi. «Adanalı...»

«Nerede çalışıyorsunuz?»

«Berlin'de. 16 senedir oradayız.»

«Berlin'de çalıştığınıza göre, Kreuzberg'de mi kalıyorsunuz?»

«Hayır, hayır,» dedi kırılmış bir sesle. «Girmem ben Kreuzberg'e. Girmek de istemem. Hiç bir zaman girmek istemem. Ben Kutan civarında oturuyorum. Evimin kirası 1.000 Marktır. Yani yaşantıyı değişik bir sistemle götürürüm. Kazanç çok iyi. Tabii kazanç fazla olduğu için.»

«Hanım da çalışıyor mu?»

«Onun dükkanı vardır. Berber dükkanı. Yaşama sistemimiz bunun için ayrıdır ya... Kazancımızın yükselmesi böyle.»

Kral gibi, dünyayı yaratmış gibi oturan Selçuk Çetinkaya ile konuşmamızı sürdürdüm.

«Kazançla ilgili değildir her zaman yaşamak,» dedim. «Kimilerini görüyoruz, iyi kazanıyorlar ama, gene de çok sıkıntılı yaşıyorlar. Hiç para harcamadan yaşamak istiyorlar yani.»

«Çok iyi bir noktaya vardınız,» dedi. «Türkiye'de, biliyorsunuz insanlar birkaç kısma ayrılmıştır. Mesela birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, tabaka, diye belirtilmiştir. Diyelim, dördüncü tabaka... Eline çok para da geçse, aynı sistem. Adamın milyonları var, ama bir pantolonu, bir ayakkabısı birbirine benzemez. Ki adamlar artık dünyalarını kaybetmiş. Dört beş çocuk arkalarında. Karısı arkasında. Kendisi paşa gibi. Kadının kıyafetine bakarsan, daha başka, bambaşka. Herifin kıyafeti öyle. Ağalık devri gibi. Tık tık arkada her şey. Bilakis Berlin olsun. West Berlin. Almanya'nın bilumum yerinde de.»

«Her yıl gelir misiniz?»

«Her yıl... Uçaklan ama.»

«Bunu, şu nedenle sordum: 10 - 15 yıl önce, Türkiye'de, kente gelenler değişti. Hiç olmazsa görünümleriyle değiştiler. Ama 10 - 15 yıl önce Almanya'ya gidenler, hâlâ köylerindelermiş gibi kaldılar, Almanya'da. Öyle değil mi?»

«Bunun sebebi?.. Yani düşünürsen, mantığa sığmayacak bir şey. Milyoner olduğu halde, giyimlerinden vazgeçtim, hareketleri... Para hırsı desen, yahut da para görünce desen, niye olmuyor ağabey? Hangi tarafa çeksen olmuyor. Parası yoktu giymedi, yemedi. Ama şimdi milyonların var, ye be kardeşim. Çoluk çocukları malum. Çingene bebeleri gibi. Tarlalarda dolaştıkları gibi, aynı orada da öyle dolaşıyorlar. Eskiciden alıyorlar bir bisiklet, yahut giyecek, veriyorlar çocuğun eline kocaman bir ekmek, parkın içersinde. Tabii bu şekilde olunca, insan safrası...»

«Dükkanımız var dediniz. Bir Almanla ortak mısınız?»

«Sırf karımın üstüne. O çalıştırıyor. Ben fabrikada çalışırım.»

«Berber dükkanına genellikle Türk hanımları mı geliyor?»

«Türkleri kesinlikle almayız.»

«Karı-koca mı aldınız bu kararı?»

«İlla ki tabi. Prensip. Almanya'da her şey prensip. Türkler iki veya dört ayda bir sefer gelirler. Geldikleri gibi ordaki Alman müşterileri de kaçırırlar. Çünkü devamlı olarak çene yaparlar. Vay şöyle yaptın, vay böyle yaptın. Az kes. Çok kes. Boyasını az ver. Çene o biçim. Be kadın, köyünde de berber dükkânı mı vardı? Vardı da gider miydin? Ne anlarsın boyadan? Kına senin neyine yetmez? Kınacılar... Ama Alman gelir, bey ço-

cuğu gibi. Güzelce oturur. Çayını veya içkisini alır. Sırası gelince oturur. Ben deyim iki, sen de bir kelime konuşur. Ama Türk geldi mi, bir de üstelik bebeleriyle gelir. Pazarlık yapar, Allahına kadar. Osaat kızarsın. Fiyat listesi vardır çünküme, semt semt. Kutan'ın da fiyatı belli. Liste kabak gibi asılı. Dükkan Konsolosluğa yakın. İstanbullu, Ankaralı, İzmirli birkaç müşterimiz de var hani. Konsolos karıları falan da... Ve iş adamlarının karıları. Bu gibi kimseler hani. Ama saysan, iki elin parmağını geçmezler. Para verecek olanlar, çocuksuz gelenler canım. Her hafta gelirler hem.»

«Almanlar? Onlar da her hafta mı gelir?»

Yeni bir sigara yaktı. Dumanı, ballıymış gibi üfledi.

«Alman deyip geçmeyin,» dedi. sonra. «Öyle Alman vardır ki, her Allahın günü gelir. Çünkü, bir satıcı kadın, saçı yapılmadan gitmişse işe, patronu azarlar onu. Kaufhaus, mesela bankalar gibi... Almanlar için her şey alışkanlık olmuş. Bugün 10 lira harcanacaksa, 10 lira harcanacak. Her şey saatinde, her şey ölçü. Bizim gibi barbar değiller.»

«Peki kardeşim, Türk düşmanlığı konusunda ne düşünüyorsun?»

«Kardeşimoğlu, Berlin bu düşmanlığın ocağıdır. Vallahi, ben... Almanlar bu konuda haklı. Ben Adanalıyım. Hanım Eskişehirli ve şimdiki oturduğumuz yer İzmir'den. Mal aldık. Orda oturmak için aldık. Geliş gidişlerde yani. Ben dönüş yapmadım çünkü. Karım yapıyor. Biz Almanya'ya gittiğimiz zaman, Almanlar bir kişiyi çağırmıştı yahu... Diyelim ben... Diyelim Hasan... Ben ne yaptım: Bütün sülalemi oraya taşıdım. Ne oldu? Yabancı tamamen. 20 - 30 misline yükseldi. Ve bilirsiniz, ekonomi bugün, dünyanın dört bucağın-

da zor durumda. Alman gençleri işsiz kalınca, Alman halkı çalışmayan bir insandır yani. Tembel bir insandır ama, fakat ne olursa olsun, bir devlet kendi vatandaşını düşünmek zorunda, evvelemirde. Arkadaş, işsiz kalınca kendi adamları, Türklerin de, bilakis yabancıların lüks arabalara binmesi ve dükkanların açılması, Alman gençlerinin ve biraz düşük tabakadaki insanların nazari dikkatini çeker tabi. Öyleyse ellerinden gelen kötülüğü yapmak istiyorlar. Ama yine de yapmıyorlar sayılır hakçası. Ben bugün aç kalsam, herhalde bir yabancıyı ülkemde barındırmak istemem.»

«Gene de, pekçok olay oluyor ama.»

«Oluyor. Dükkanlar yağma ediliyor. Benim dükkanımın camını iki defa kırdılar, misal. Çocuklar dövülüyor. Adamlar dövülüyor. Yazılar, propagandalar çok yapılıyor.»

«Daha önce bir arkadaşla konuştum, Türkçe konuşmaya korkuyoruz, dedi.»

«Dikkat edeceksin tabi. İlla ki Berlin'de. İlla ki, şehre girince. Kreuzberg'de bir Alman da otursa, ona Türk diyorlar. Berlin'de bu semtlerde oturanlar, konuşmasalar bile, Türk olduklarını çocuk bile anlar. Alman'a da Türk demeleri, çünkü o da aynı kıyafete girmiş durumda. Şurda 10 ev olsa Türk, bir de Alman olsa. Onu zaten doyuruyorlar. Giydiriyorlar. Zaten esrar, eroin davası da var ya... Tamam, o Alman bunlara köle oluyor. Zaten o düşük tabakadandır. Orda oturan, Alman Türk yani. Tabi bunlar Türklerin merhametli olduklarını biliyorlar. Avantacı takımı, buraya üşüşüyor. Bir iki yazı. Bir iki iş takibi, filim... Türklerin elinden paraları alıyorlar. Bakmışsın, Alman Türk mercedeste. O da, öyle geçinip gidiyor. Dedik ya, insan kat kat. Bu Alman-

lar kapitan olmuş oluyor. İlla ki, mal meselesi. Ona sattırmış bizim açıkgözler. O da var, işin içinde...»

Çıkış yapanların oluşturduğu kuyruk az ötemizdeydi. Polisin çalıştığı yer orta yerde... Önü kuyruk... İş ve İşçi Bulma Kurumları gibi... Tel örgüyle ayrılmış, ikinci bir bölüm daha vardı. Bu bölüm de giriş yapanlar içindi. Bağlara, bahçelere doğru yeni çalışmalar görünüyordu. Yeni yeni yapılar... Giriş yapanların, kesin dönüş yapanlarla ayrılabilmesi için çalışmalar... Turnikeler, hangarlar... TIR'larla gelen ve gelecek olan eşyalar için yapılmış ve yapılmakta olan hangarlar... Tel örgü gibi, ikiye bölünmüştüm ben de. Hem konuşuyor, hem de çevremde olup bitenleri gözlüyordum. Sordum.

«Berlin'de sık sık yürüyüşler oluyor değil mi?»

«Bu da başka politika,» dedi Çetinkaya. «Amerikalıların konuşmasını istemiyorlar. Almanlar uyanık. Füze meselesi. Dükkanımın camı, bir seferinde bu yürüyüşte kırıldı. Kalabalıktan. Yeşiller, Allah için iyi. Türkleri kolluyor Yeşiller. Bakalım nereye kadar gidecek. Geçenlerde, duymuşsunuzdur, bir yürüyüş oldu. Yürüyüş yürüyüştür. Batı'dan, aşağı Batı'dan da geldi Almanlar. Raus yürüyüşüydü. Defol yani. Yürüyüş başladı. Fakat bu şekilde açıklanmadı. Türkün birisi de, bir yazı yazdı. Derken kıyamet koptu. Türklerle Almanlar çatıştı.»

«Yaralı, ölü oldu mu?»

Umursamaz yanıtladı, sorumu.

«Mutlak... Ölen olmadı ama, yaralı çok oldu. Hastaneleri kuvvetli heriflerin. Yaralılar ölmeden kurtarıldı... Ölecek yaralılar yani.»

«Türkler ne yazmıştı?»

«Biz buraya zorla gelmedik. Sosyal haklarımızı verinceye kadar kalacağız. Falan, filan... Tuhaf şeyler yani...»

«Haklı değiller mi yani?»

«Hıım... Gençlerin yüzde yetmişi, ya da altmışı kesin dönüş istemiyorlar. Sebebine gelince: Çocuk, oranın yaşantısına katılmış. Her şeyi gören, bilen bir kimsedir. Sıkıntı görmemişler. Vükalalık yapan amir, memur hiç tanımamışlar. Amire, memura onlar vükalalık yaparlar. Daha doğrusu serbest, atılmış çocuk gibi büyümüşler. Gelip ne yapacaklar? Okul işleri sorun. Yaşantı sorun. Evlenecek sorun. O çocuk zaten Türkiye'yi bilmiyor. Şimdi Almanın, genç kuşak her zaman işine yarar. Almanlar, evvelden, daha yabancıyı getirmeden şöyle bir şey düşünmüşler: Fabrikatör ya da iş adamları oturup demişler ki, bize, bu fabrikalar için demir adam lazım. Eeee, demir adamı nerden bulacağız? Çok basit demiş bir tanesi. Yabancı ülkelerden, fakir ülkelerden işsizleri toplayacağız.»

«Seçecekler yani.»

«Dikkat edin. Demir adam. Demir adam deyince, söz durur. Bir tanesi demiş ki, sonra ne olacak? O akıllı adam demiş ki, yahu bunlarda 15-20 sene idare edecek demir adam kuvveti var. Bunların demir kuvvetini aldıktan sonra, bizim işimiz, demirden başka bir şeye geçecek. Demirden daha kuvvetli durum olacak. Demire ihtiyacımız kalmayacak. Sonunda okeylemişler. Demir adamları çalıştıra çalıştıra, demir adamlar hamlamış. Tempo yıktı onları. Para hırsı yıktı onları. Eskiler ihtiyarladı. Alman gençleri zaten çalışmıyor. Bir iki ay çalışıyor, fırrrr... Yani gençlerimizi istemeleri bundan. Bir de askerde öldürmeleri

için... Sonları ölüm de olsa, bizim gençler biraz çalışınca, altlarına bir BMW alıyorlar. İlla ki dayanamaz genç demir adam buna. Bir de porno ayağı... Ordan al bir genç, burdan al bir genç... Burda genç, filim seyrederek yaşıyor, ordaki genç, filmi bizzatihi kendi çeviriyor.»

«Hanımın berber dükkanı vardı. Sen ne iş yapıyorsun?»

«Benim hanım okulu Almanya'da bitirdi. Ben dozerlerin vinç montajında çalışırım.»

«Montajda iyi para var.»

«Berber dükkânıyla en az 10.000 Mark. Ama gene de bir şeyimiz yok. Bir şeyimiz yok dersem yalancılık olur. Yani bizden katbe kat az kazananlara kıyasla bir şeyimiz yok. Ben yerim parayı. Allah parayı neden yaratmış, yemek için. Tavuk muyum ben? Paranın üstüne yumurta gibi oturup gıkk, gıkkk... Birkaç ev dükkan. Naktimiz yok. Malımızı toplasan 10 milyon. 10 milyon ne ki... Bugün, 2.000 kazanan Kreuzberglinin 50 milyonu var. Olsun, onların olsun, benim olmasın. Ben, onların kazandığı para kadar ev kirası veririm. Karımın, benim arabam ayrı ayrıdır. Biz haftanın üç günü, dışarıda yemek yeriz. Böyle şeyler söylemek ayıptır ama, kıyaslamak için söylüyorum. Mobilya olarak bile lüksünü kullanıyoruz. En üs değil ama, ikinci tabakadan yaşıyoruz yani. Giyim her zaman lüks. 20-30 Marklık ayakkabı alınmaz. Kesinlikle. Gençleri konuşuyorduk değil mi? Ben geçenlerde bir program izledim. Bir Alman kadın doktor araştırma yapmış. Özellikle yabancı işçilerin çocukları arasında kötü yol artmış. İlla ki gençler arasında. Gençler, dikkat edilmezse, kötü yola düşmek zorunda. An meselesi... Bak, burda bir hikaye daha var: Bakın Alman kurnazlığına. Gençlerimizi nasıl av-

lıyorlar. Şöyle, diyelim genç esrara yattı. Yakalandı. Polis onu heima atar. Heima atınca, heim parasını, babasından söke söke alır. İyi mi? Sonra ceza verilir, hapse... Bak ama, hapiste çıplak filim de oynar. Sonra, bir işte çalıştırırlar genci. Gence para verirler, yaptığı işe karşılık. Genç der ki, babam bana para vermezken, ben suçluyken, kefere bana para verdi. Üste para verdi. Diyelim bu genç islah oldu. Aferin Alman'a demez mi? İlla ki der.»

Kral gibi oturan Çetinkaya ok gibi fırladı yerinden. Arkasından bağırdım.

«Ne oldu? Neden kaçıyorsun böyle?»

«TIR,» dedi. «Bizim TIR göründü de.»

Kalakaldım olduğum yerde. Yağmur dinmiş, polisin önü daha bir kalabalıklaşmıştı. Çıkışlarda, insanın bu denli sıkıştırılmasına, her gün çoğalan fişlerin taranmasına karşılık, gümrük turnikeleri bomboştu. Girişlerde, bunun tam tersi bir görünüm vardı: Giriş polisi önünün bomboş olmasına karşın, gümrüklerde de eşya yığılması oluyordu. Sanki çıkışlardaki insana verdiğimiz değerle, girişlerde eşyaya verdiğimiz değerler eşanlamlıydı.

Kalktım yerimden. Çıkış kuyruğunda, arabalarının içinde bekleşen kimi gidicilerle konuşmak istedim. Ama, aklım kesin dönüşün yapıldığı bölümdeydi doğrusu. Konu, buydu çünkü. Kendimi bir bal arısına benzetiyordum. Öyleyse, bal yapacağım çiçekler, kesin dönüşün yapıldığı hangarlardı. Çıkış için çabalayanların durumunu az çok anlamıştım zaten. Çoğu korkaktı. Çoğu, suya düşmüş serçe yavrusu gibi çırpınıyordu. Çıkamamak korkusu, çıkıp gittikleri ülkede, daha fazla barınamamak korkusu içindeydiler. Ama, gene de, çıkışlarına birkaç adım kala, gideceksleri yerleri kötülemektense, terkettikleri ülkeyi kötülemeyi yeğliyorlardı. Açıkça da değil, üstelik...

«Yabancı düşmanlığı konusunda ne düşünüyorsunuz efendim?»

«Şey... Ben Paris'te çalışıyorum. Bir arkadaşımın gazetede okuyup bana anlattığına göre, varmış diyebilirim sanıyorum. Ben anlatanın yalancısıyım. Ama, şey... Cennet olabilir memleketimiz gene de...»

«Siz, siz ne düşünüyorsunuz?»

«Neyi düşünmeliyim?»

«Düşmanlığı dedim ya...»

«Ne düşmanlığı... Yok, yok canım... Ufak-tefek şeyler bunlar. Aile içinde bile böylesi sürtüşmeler olur. Ne demiş İsa peygamber: Bu yüzüne tokat vururlarsa, öteki yüzünü çevireceksin ki, düşman utansın...»

«Ya siz?»

«Benden uzak dur kardeşim...»

Uzağım işte. Gitmiyordum yanlarına. Karışmıyordum aralarına. Ama, görünen, kanayan bir yara vardı ortada. Onlar, yaranın kalkan kabuğunu yapıştırmaya, bense, koparmaya çalışıyordum. Koparmaya...

Ani bir kararla yürüdüm. Tel örgüleri aşıp kesin dönüş yapıldığı bölüme geldim. Acı buradaydı. Dert buradaydı. Feryat buradaydı. Eşya dağları buradaydı. TIR'lardan boşaltılan TIR'lara yeniden yerleştirilen eşyaların görünümüyle, insanların görünümü nasıl, nasıl da uyumsuzluğun olağanüstü bir simgesiydi. İşte setler... İşte mobilyalar... İşte, Avrupa'nın, belki de dünyanın en pahalı porselen takımları... Roselentalar... Setler... Değil bir köyü, bir ilçeyi sese boğabilecek güçteki setler... Videolar... Videolar, yıllar öncesi getirilen naylon gömlekleri gibi serpilmişti dört bir yana...

Tanrım... Ya insanlar?.. Ya şu gerilimli, şaşkın gençler... Ya şu yaşından çok ihtiyarlamış babalar... Bunlar, bunlar mı kullanmıştı bu eşyaları?..

Bunlar mı kullanacaktı bu eşyaları?.. Suyu akmaz, elektriği kesilir dedikleri ülkelerinde?...

Berlin... Berlin'de bir Türk mahallesi, Kreuzberg... Yalan mı söyleniyordu, Kreuzberg'de yaşayanların, dağlarında, köylerinde yaşadıkları gibi burada da yaşadıkları üzerine?... Nerde, sokakta, parkta yalnız başlarına dolaşan küçücük çocuklar? Berlin'in, İkinci Dünya Savaşı'nda bombalanmış evlerinin artıklarında yaşayan insanlar?.. Bunlar, bunlar onlardan bir bölümü, birkaçı olabilir miydi?..

İşte, yıllar önce Almanya'dayken izlediğim bir filmin anısı:

Belgesel bir filimdi bu. Yabancı işçilerin çocuklarıyla ilgili... Kamera, Berlin'in kenar mahallelerinden birinde... Sağlam kalabilmiş birkaç evin araboşluğunda çocuklar oturuyordu. Sanki, Türk çocuğu oturup da, işten dönecek anasını, babasını bekleyebilsin diye, yerle bir edilmemişti bu evler, bu evlerin boşlukları... Bombalanmış evlerin yüzleri gülüyordu gene de. İnsan vardı içlerinde çünkü.

Kamera yaklaşmıştı. İyice yaklaşmıştı. 7 - 8 yaşlarında bir kız çocuğu düşmüştü kameranın içine.

«Küçük, Almanca biliyor musun sen?»

Büzüldüydü çocuk. Soru soran gülümsüyordu filimde.

«Korkma. Oturma izni vereceğiz ailene. Söyle bakalım, Almanca biliyor musun?»

«Bilirim amca.»

«İsmin ne öyleyse?»

«Fadime.»

Konuşmacı çıkaramamıştı Fadime'nin ulusunu.

«İspanyol musun?»

«Bilemedin amca.»

«Yunan?»

«Gene bilemedin.»

«Türksün, Türk...»

Ellerini çırptı çocuk. Sevindi, zıpladı yerinde.

«Fadime Türk. Türk Fadimesiyim ben.»

«Nerede oturuyorsun?»

«Şurda,» diye parmağıyla yıkık, dökük duvarlı bir yeri gösterdi.

Fadime'nin yanına birileri yaklaştı bu sıra. Yaşları Fadime'den büyük.

«Göstermesene kız,» dediler Türkçe.

Fadime, evin dar merdivenlerinden bodruma doğru inmeye başladı. Ara sıra dönüp ardına da bakıyordu. Bizim görmediğimiz, ama kendisinin gördüğü kameraya yavaş yavaş ısınıyordu. Fadime, loş bir boşlukta durdu. Birkaç kapı vardı. Birisinin önünde bekledi. Hitler'in, Berlin bombalanırken, gizlendiği mahzene benziyordu burası. Berlin düşmek üzere... Yüksek kumandayı, Dönitz ile Göring'e veriyor. Metresi Eva Braun ile katil yüzlü Göbels de yanında... Evleniyor Eva ile Hitler. Düğün armağanı olarak, küçük bir kutu veriyor Eva'ya. Kutuyu açıyor. Zehir var içinde. Braun içiyor. Tabanca sesi... Hitler de öldürüyor kendisini. Fadime, belki de bu kapıyı açmıştı.

«İşte burda oturuyoruz amca,» dedi.

Kamera odaya girdi. Televizyon karardı. Işığı açtı Fadime. Objektifin yüzü kızardı. Büyükçe bir oda... Bir köşesi mutfak... Öteki boşluklar yataklarla doldurulmuş... İki yatak arasında da bir sehpa vardı. Üzerinde, çerçevelenmiş aile resimleri duruyordu.

«Kaç kişi kalıyorsunuz burada?»

«Şu yatak, babamla anamın. Bunda da, ablamla ben yatarım.»

«Nerde şimdi onlar?»

«Fabrikada amca.»

«Ne zaman gelecekler?»

«Dışarıda hava kararınca amca.»

«Ne yiyeceksin bakalım, sen öyleye?»

Odanın mutfak bölümüne yürüdü. Masanın üzerinden naylon bir torba aldı Fadime.

«İçinde ekmekle salam var,» dedi. «Düdük çalınca yiyorum.»

«Hangi düdük?»

«Fabrikamız var bizim. Düdük çalar, Fadime, yemeğini ye, diye.»

Kamera uzaklaştı Fadime'den. Fadime orada, o mahzende kaldı.

Türklerin işlettiği bir kahveydi burası. Pikapta Türkçe gazeller... Çiftetelli oynanıyordu orta yerde. Çoğu dudakların arası sigaralı... Tempo... Kamera burada şimdi... Yaklaştı. Çiftetelli oynayanlardan birisini aldı içine. Eller havada... Dizler kırılmış...

«Fadime'nin babası siz misiniz?»

«Benim, bayım.»

«Fadime kaç yaşında?»

Kolları düştü babanın. Dizleri, daha bir kırıldı.

«Bakmayın büyük gösterdiğine,» dedi. «Dört yaşında o.»

Yaşını küçültmüşler ta Türkiye'deyken...

Kamera, bir masanın çevresine toplanmış Almanları göstermişti sonra da. Tartışacaklardı. Yabancı işçilerin çocuk sorununu tartışacaklardı.

«Çocuksuz aileler getirtelim.»

«Kısırlaştıramayız ya. Buraya gelince ürerler.»

«Çocuklarını, ülkelerinde büyütmüş aileler, en iyisi.»

«Böyle ailelerin de, anası, babası yaşlı olur efendiler...»

Fadime nerdeydi şimdi? Fadime'nin çocukları vardı belki de, boy boy. Belki de, geliş - gidişlerin birinde, E-5 Karayolunda ölmüştü...

«Efendim, siz Naklihane Gümrüğü Müdürü Mustafa Koyuncu musunuz?»

Berlin bombalanması... Mahzende yaşayanlar... Kapıkule Naklihanesi...

Konuşmamız böyle başladı.

«Evet... Buyrun... Yoksa beni, bir konuşma için arayan arkadaş siz misiniz?»

«Evet efendim. Şu, şu eşyalarla ilgili konuşacaktım. İnsanlar, bizim olmasına bizim de, ya şu eşyalar?.. Onları tanımak güç biraz...»

Bir yangının, bir sel afetinin hemen sonrasının telaşı vardı çevremizde.

«Önce kesin dönüşlerin inanılmaz bir hızla arttığını ve artmaya devam ettiğini rakamlarla belirteyim: Efendim,» diye söze başladı Müdür, «1981 yılı 5189 kişi, ilk olarak; naklihane yapmış. 1982 yılı 9986 kişi. Müdürlüğümüz Mayıs ayında kurulduğu için naklihane, üç ay itibariyle toplam 9.000'i geçti. Geçen ay itibariyle de yüzde üçyüz bir artış görülüyor. Daha başka bir açıklama ile, 1982 yılı toplamı kadar 1983 yılının ilk üç ayında, aynı rakama ulaşıldı. Bu oran her ay arttığı gibi, gelecek yıl inanılmaz boyutlara ulaşacağına, şimdiden kesin gözüyle bakılabilir.»

«Dönüşlerde getirilen eşyalar ve karşılaştığınız güçlükler neler oluyor acaba?»

«Dönüşlerde getirilen, tamamen ev eşyasıdır. Biliyorsunuz, 20 Nisan 1983'ten itibaren yeni kanunla, bir değişiklik yapıldı. Kesin dönüşlerde eşyanın kullanılmış olması şartı kaldırıldı. Yeni eşyalar da getirilebilir kaydı kondu. Bu bakımdan, kesin dönüş yapanlar, genellikle yeni eşya getirmeyi tercih ediyorlar.»

«Bu yasa değişikliği, yani yeni eşya getirme serbestliği, Almanya'da kazanılmış paraların, gene Almanya'da tüketilmiş olmasına neden olmuyor mu? Sanıyorum, ülkemizde üretilen pek çok eşya, burada tüketileceği yerde, Almanya'da tüketilip büyük bir döviz kaybına neden oluyor.»

«Bizim bu duruma, yasalara uymamız zorunluluğu nedeniyle bir yorum, kişisel de olsa, bir yorum getirme yetkimiz yok. Ancak yetkimiz şu konuda olabiliyor: Ticari Naklihane niteliği taşıyan eşyalardan fatura istiyoruz.»

«Efendim, diyelim bir çocuklu aile, hatta çocuksuz bir aile, üç yatak odası takımı getirmiş. Ya da yoksul bir bölgemizde, kırsal kesimde yaşayacak. Ama getirdiği eşyalar bambaşka...»

«Evet. Fatura istiyoruz önce. Satın aldığı şirket tarafından, gelir vergisi kayıtlarına geçip geçmediğini arıyoruz. Yani, mümkün olduğu kadar ticari yönü kıstık.»

«Sonra satarsa?..»

«Buna engel olamıyoruz. Benim mülkiyet hakkım diyor. Satarım da, kullanırım da, diyor. Ama belirli kişiler tarafından getirilmesinden çok, belirli kişiler tarafından sipariş edilmişse, engel olmaya çalışıyoruz.»

«Eşyaların nitelikleri konusunda da bilgi verir misiniz?»

«Modern.. Hem de son derece modern diyebiliriz. Bazan öyle oluyor ki, gideceği köyde elektrik

olmayan kişi, elkondeyşin, bulaşık yıkama makinası, müzik setleri getiriyor. Tabii bu da, bu eşyaların, getiren kişi tarafından satılacağı kanaati uyandırıyor. Biz de buna, yasaların elverdiği ölçüde engel olmaya çalışıyoruz. Aslında benim kişisel görüşüm şu: Bunun özellikle belirtilmesini isterim, ev eşyaları yerine, mesleki alet-edavatın getirilmesi yönünde karar alınmalıydı.»

«Bir sorum daha olacak,» dedim. «Kesin dönüş yapanları, dönüşe zorlayan nedenler konusunda ne düşünüyorsunuz?»

«Efendim, kesin dönüş yapan kişilere yakından baktığınızda şu gerçekle karşılaşıyoruz: Getirdikleri eşyalar pırıl pırıl, pahalı eşyalar. Ama kendileri hastalıklı, ya da çökmüş kişiler. Bir de 20 yılını dolduracak kişilerin yeni sosyal hakları doğacaktır. Bu duruma şimdiden engel olunmak isteniyor. Bir de, güç yenilemek istiyor Almanlar. Eski kuşağı, yeni kuşakla değiştirmek istiyor. Dönenlerin çoğu, az önce de söylediğim gibi, hastalıklı, yorgun kişiler. Oysa bunları dişlerinden tırnaklarına varıncaya kadar kontrol ederek aldılar. İşe yaramaz duruma gelince, istememeleri doğru sayılmaz. Bir hususu da açıklamalıyım. Unuttum. Yasalarımıza göre, naklihane için, kesin dönüş şartı aranıyordu eskiden. Ama şimdi, iki yılını dolduran bir işçi, kesin dönüş yapmadan da naklihane hakkını kullanabiliyor. Bu bir devlet politikası. Polis de bu konuda uyarılmış. Çalışma ve oturma hakkı iptal edilmemiş bir işçi, naklihane hakkını kullanmış bile olsa, yeniden yurtdışına çıkabiliyor. Sanıyorum, bu da Türkiye'deki işsizlik sorununa yeni, büyük bir sorun daha katılmaması içindir. Gelen işçilerimizin yüzde doksanı video getiriyor. Bunun yan kuruluşu da olmadığı için memleketimizde, çok pahalı ve zaman öldürücü bir oyuncak oluyor yani.»

«Arabalarda, kucaklarda köpekler de görülüyor. Bunların girişi kolay oluyor mu?»

«Getirilen köpekler için belge, serdifika istiyoruz,» dedi.

«Bu köpekleri, Tanrı bizim köpeklerimizden korusun,» dedim. «Son zamanlarda kuduz olayı nasıl da arttı.»

Gülüştük.

«Son bir soru efendim,» dedim. «Eşlerin ayrılma durumunda, eşyanın bölüşümü nasıl oluyor?»

«Yasalarımız, erkeği, evi kuran, evin reisi olarak kabul ettiği için, ayrılma durumunda, eşya erkeğin oluyor. Kadının da naklihane hakkından yararlanabilmesi için, ayrıldıktan sonra, iki yıl kendi adına bir ikametgahı olması şartı aranıyor. Ayrılan kadın, mahkeme ilamıyla birlikte, Almanya'daki Konsolosluktan, ayrı oturduğuna dair belge alıp bize göstermesi, durumunu kanıtlaması gerekiyor. Efendim, biz her sorunu, vatandaşın yararına çözmeye çalışıyoruz. Ama onlardan istediğimiz küçücük bir şey var. Küçücük... Yeni yeni eşyalar getiriyorlar. TIR'lar dolusu eşyalar... Bir şey getirip hududumuza girince atıyorlar ki, şaşılacak bir şey. Bir anlayış... Yol boyu, binlerce kilometre, naylon torbalarda biriktirdikleri çöplerini, oh özgürüz artık, oh güzel memleketimize girdik, deyip arabalarının pencerelerinden rasgele atıyorlar. Yani, yeni yeni eşyalarını alıp götürüyorlar, biz arkalarından pisliklerini topluyoruz...»

Çevremize doluşmuşlardı. Memurlar, Müdürlerine bir şeyler sormaya, dönüş yapanlar da, bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Naklihane Müdürünün yanından ayrılıp naklihane sahiplerinin arasına karıştım.

İşte... İşte dönenler... Yorgun, acılı, sevinçliler bir arada. Dolananlar, eşyalarını gümrük denetiminden kurtarmış olanlar, gümrük denetimine, gelinlik çeyiz gibi hazırlayıp göstermeye hazırlananlar... Bakışları Bulgar hududunda olanlar... Bakışları bu hududa çengellenmiş olanlar... Gelecek eşyalarını, doğumevlerinin kapılarında, eşlerinin doğumunu bekler gibi ekleyenler... Doğumu kendileri yapıyormuş gibi, TIR'ları gözleyen erkekler... Çömelmiş, dolanır erkekler... Sigara üstüne sigara içenler... Viskiler zulada belki...

Yürüdüm birkaç adım daha.

Gümrük denetiminden geçmiş, yerlere savrulmuş eşyalarını toplayanlardan birisine sordum:

«Kesin dönüş yaptınız öyle mi? Bunlar da eşyalarınız öyle mi?»

Erkekten önce kadın yanıtladı hemen. Gümrük Genel Müdürünün kulağını çınlattım ben de.

«Kesin dönüş yaptık. Bunlar da eşyalarımız. Şükür takılmadı hiç bir dünyalığımız gümrüğe.»

«Kendi isteğinizle mi, yoksa zorunluluk nedeniyle mi döndünüz?»

«Kendi isteğimizle döner miydik kardeş? Çok kötü zorlandık.»

«Almanya'da mıydınız?»

«Oradaydık. Dert. İsmi bile ürperti.»

«Nasıl oldu?»

«Önce düşmanlık, sonra işsizlik.»

«Beyiniz de işsiz mi kaldı?»

«Yookk, yookkk... Ben işsiz kaldım. O çalışıyor hâlâ. Dönecek o.»

«Nasıl oluyor böyle efendim?» diye sordum. «Biriniz dönüyorsunuz, biriniz kalıyorsunuz?»

«Eşya ve çocuklar...»

«Önce yangından kurtarır gibi, çocuklarınızı ve eşyalarınızı kurtarmışsınız anlaşılan.»

«Eşyalarımızı kurtardık ya, çocuklar ezildi,» dedi, ezik bir sesle. «Önce orda okudular iki yıl. Baktık olmuyor, buraya gönderdik. Anasız-babasız, burda da olmadı. Yeniden oraya aldık. Şimdi de buraya alıyoruz. Dönmedolap misali.»

Hem konuşuyor, hem gümrükten geçmiş eşyaları kocasına veriyordu. İsmini sordum.

«Perihan Gülperi,» dedi.

«Perihan hanım,» dedim. «Döndünüz diye, içinizde bir burukluk, bir acı var mı?»

«Asla» dedi, hiç düşünmeden. «Asla. Çocuklarımla, vatanımla bütünleştim. Ohh, şu güneşe bakın efendim...»

Mümkün olsa avuçlayabilirdi güneşi. Yüzüne, gözüne sürebilirdi.

«Burada yaşayabilecek kadar, dünyalık da yapmışsınızdır,» dedim.

«Eee, o kadar olacak haliyle,» dedi.

Kocasının ağzından bir tek sözcük bile çıkmamıştı. Bu sıra az ötemde, elinde, kimlik kartını havaya kaldırmış, önüne gelene gösteren birisini gördüm. Yürüdüm yanına.

«İsminiz?» diye sordum.

«Abuzer Bozkurt,» dedi.

«Kaç yıl yurtdışında çalıştınız?»

«On dört,» dedi.

Sonra kimlik kartındaki resmi, bana da gösterdi.

«Buyrun. Eskişehirliyim. Tamam mı? Buyrun bakın bu resme. Bu resimdeki, şimdiki ben miyim Allah için...»

«Canınıza okunmuş. Yazık,» dedim.

«Bir yıldır işsizim. Temelli dönüş yaptım. Bu vaziyette gittim, dönüş halim ortada.»

«Kesin dönüş yaptığınıza göre, adınıza, işverenin yatırdığı paraları geri verdiler mi?»

«Kesin vermediler. Kesin vermezler,» dedi emin bir sesle. «Hem bize değil, devletimize versinler. Versinler de.. Devletimiz zengin olur vallahi. Para değil, canımız gitti. İnsanlığımız gitti. Parça parça olduk.»

«Orada ne iş yapıyordunuz?»

«Gemi tezgahlarında, Hamburg'da çalıştım. Çok ağır işteydim, yani anlayacağınız.»

Kalabalıklaşıyorduk. Öteki dönüş yapanlar da çevremizi alıyordu.

«Siz de söyleyin arkadaşlar,» dedim, kalabalığa doğru. «İş var, ama Türklere verilmiyor, diyorlar. Doğru mu?»

Söze, gene Hamburglu atıldı.

«İş var. İş var. Verilmemesinin sebebi: Güç tazelemek istiyorlar. Benim gücümü bile tazeledi-ler. Hele sen bir dinle, anlatması benden. Alman Savunma Bakanı bunu bir bir açıkladı. Dedi ki, yani, burda yetişen çocuklar, tamam mı, Alman askeri birliklerine katılacaklar. Bunu Alman Bild gazetesi bir bir yazdı. Öteki Alman büyükleri bunu kabul etmediler. Dediler ki, Alman vatanı Almanlarındır. Yani, eski Yahudilerin durumuna gelmiş durumdayız. Ben iddia ediyorum ki, iki üç sene sonra, bakın, buna şahit olun, Almanya'da sokaklarda harp başlayacaktır. Tıpkı Yahudilerin

başına gelenler gibi... Kutulara kağıtlar atmak, sokaklarda çoluk-çocuk dövmek onlarda. Bugün, duvarlara gidin. Eskiden nasıl bizim gençler kullandıysa, şimdi de Almanlar kullanıyor duvarları. Eeee, duvarlar onların...»

Yanıbaşımda duran genci göstererek sordum.

«Bu genç kimin çocuğu?»

«Benimdir,» dedi Abuzer Bozkurt. «Abuzer'in çocuğu. Şimdi ben, bunu orada bıraksam hak mı? Alman devletine asker olması hak mı?»

«Peki, bu genç ne yapacak burada? Babası olarak ne düşünüyorsun?»

«Herhalde, babasından önce devleti düşünmüştür,» dedi. «Onları Almanya'dan koparıp getirmek bizden, burada sahip çıkmak devletimizden.»

Babasıyla birlikte bir resim çektirmesini istedim gençten. Yüzünü astı. İlgisiz, sevgisiz baktı bize. Objektife daha bir sevgisiz, duvara bakar gibi baktı.

«Bir bu çocuğunuz mu var?» diye sordum, havayı yumuşatmak için.

«Dört çocuğum var,» dedi, acıyla, sanki çok istemiş de, hiç çocuğu olmamış gibi. «İkisini kaybettim. Yani Almanya'da kaldılar.»

«Eee, oldu mu ya şimdi?»

«Bölündük,» dedi. «Ailemiz parçalandı. Yandık. Burdan giderken parçalandık. Ordan dönerken parçalandık. Çocuklarımdan kalanlar oldu. Torunlarımın da hepsi... Perişanlık... Yani pişmanım ki, hiç sorma. Şu memleketten gittiğime pişmanım...»

«Orada kalanlar ne yapıyor?»

«Bir tanesi benim firmamda çalışıyor. Kızaklarda. Birisi de kızdı. Evlendi. O da çalışıyor.»

«Baba-oğul el değiştirdiniz yani... Bayrak yarışı gibi...»

«Bayrağı batsın,» dedi, kimliğini cebine koyarken. «İki de torunum var. Aman canım, torun da ne tatlı olurmuş... Yani kazandıklarım, kaybettiklerimden az. Kaybım çok. İstikbal kazanalım derken, kaybettiğimiz çok. Bu çocuk, hemen hemen Müslümanlığı unutmak üzere. Ne kadar zorlasam nafile. Alman gazetesi, kitapları okuyor. Türkçe gazete okuyamaz. Kelimeleri çatıyor ama, mana çıkartamıyor.»

«Orada gitmedi mi Türk okuluna?»

«Gitti. Bir sene gitti. Ne öğrensin ki! Şimdi Alman okulunda, sekizde. Sekizdeydi yani.»

«Peki, burada nasıl okuyacak? Türkçe de bilmediğine göre...»

«Uğraşacam. Polis Kolejine yazdırmak için uğraşacam. Almana asker olacağına, vatanına polis olsun. Belki, yarın konsolosluklara verilir. Bilmem, başka bir şey olur. En iyisi Polis Koleji gene de. Tekin Bey var Konsoloslukta, bu aklı, o verdi bana. Daha 14 yaşında. Bakmayın böyle serpilmişliğine. Bizden, vazgeçtim ben. Meselenin büyüğü bu çocuklar. Buranın kanunlarını bilmez. Ağladı gelirken, ağladı. Hâlâ ağlıyor. Bakmayın gözlüğüne. Gözlük takmaz o. Gözleri görünmesin diye, yeni adet edindi gözlük takmayı. Baba, baba nereye götürüyorsun, nereye geldik? diye sorup sorup ağlıyor. Bakmayın siz, aksi görünüşüne. İpek gibidir yüreği... Ama mecburum getirmeye. Bak, bir tanesi 17 yaşında, bu sene getiremezsem, seneye onu da getiremem. Yaşı olacak 18. İki sene sonra bu da işçi olacak. Bu da gelmeyecek. Sonra ben ne yaparım? Dört çocuğun olsun, seni kovan memlekette kalsınlar. Çöp gibi paketlesinler. Ne yapacam? Yani çocuklarımın istikbali benim için ölmüştür. Ben ne dedim, istikbal kazanmaya gittik, istikballerimizi söndü-

rüp geldik. Yani, manevi durum beni yıkıyor. İki çocuğumu kaçırdım. Uçurdum. Bunların kanadı elimde olsun yeter. Dörde, iki... Bir leylek vaziyetinde. Annemi, babamı da kaybetmiş bulunuyorum. Kaybetmiş bulunuyor Abuzer. Ne ana var, ne baba. Ölülerine bile yetişemedim. Anam babam oldu toprak. O ki, iki çocuğum oldu leylek... Göremedim ölülerini. Giremedim tabutlarının altına. Onlar dedi, vay oğlum. Ben diyorum, vay oğullarım. Dram. Yalnız, geçen sene biraderim öldü. Bir tesadüf burda idim. Anamın, babamın niyetine de, toprak attım mezarına, bir hazır mezar elime geçmişken... Türkiye'nin altını üstüne getirdiler. Hepsi ne, ne de, Almanya'dan 2-3 seneye kadar kaçanlar kaçtı, vay kaçamayanların başına. Sonları Yahudilerin sonu. Sokaklarda adam kesecekler. Torunlarımı da kesecekler. Hitler nasıl yaptı? Yahu, is-te-mi-yor-lar, bi-zi... Şapla şekerin bağdaşmadığı ayanbeyan... Hıristiyanla Müslüman bağdaşmıyor. Şapla şeker...»

Konuşkandı Abuzer. Alabildiğine konuşkandı. Sordum:

«Peki, burada ne bekliyorsunuz şimdi?»

«TIR,» dedi. «TIIRRR... O da bir problem. Yani bir bavulla gittik, şimdi kepazelik. Başka bir şey değil. Resmimi gördünüz. Göstereyim mi bir defa daha?»

«Sağol,» dedim. «Acı... Gerçekten çok değişmişsiniz.»

«Şu 6-7 ay içinde bile kilo kaybettim. Fakat ben, burdaki işverenlerime kahrettim de, onun üzerine gittim. Bak 32 senelik iş hayatım var. Buradaki işverenlerime kahrettim. Ama, gene de keşke gitmez olaydım. Oradakiler de, devlet değil de, adi bir işveren gibi davrandılar şahsıma. Aileyi parçaladık vesselam. Kendi ailemi, kendi

ellerimle parçaladım. Sen sağ, ben selamet. Kazandım. Ama kayıplarım?.. Şimdi, o torunları düşünüyorum. El kadar çocuklar... Orda doğdu, orda büyüyecekler. Beni aramalarından vazgeçtim, anamızı, babamızı buraya getiren dedemize lanet demesinler de...»

Bir başkası araya girdi. Sabırsızdı, konuşmak için.

«Evlilik bizi mahvetti,» dedi. «Evlilik Almanı da mahvetti. Mahveden evliliktir. Biz evleniriz, düzine düzine çocuklar. Onlar evlenir, sıfır.»

«Siz de, kesin dönüş yapanlardan mısınız?»

«Evet,» dedi, gülümseyerek, bilmişçesine. «Tam olarak değil. Eşyalarımı çekiyorum Almanya'dan. Çocuklarımı kaçıracam. Fakat, onlardan alacaklarımı, son kuruşuna kadar almadan dönmem ben.»

«İsminiz?»

«Nurettin Öznur.»

«İşverenin ödediği paraları alamazsınız ama.»

«Alırım. Her şeyi sıraya koydum ben. Eşyalar, çocuklar. Yıllardan beri çalıştım. Nasıl vermezmiş? Kendi yatırdığım para. Kendim için yatmış para. Eşyalarımı getirdim. Oğlumu getirdim. Karımı getirdim. Ama geri gidecem. Alacam bütün haklarımı, kuruşuna kadar. Hele kendi hudutlarıma bir çekileyim. Sonra, ya Allah... Hiç bırakmam. Ben işsizliğe yazıldım zaten. Ben naklihane hakkımı kullanıyorum şimdi. Siz bakmayın bu kalabalığa. Hepsi döner geriye. Çoluk-çocuk, ev derdi olmadıktan sonra, dayatması kolay. Dedim ya, hele bir kendi hudutlarımıza çekilelim. Sonra taarruz. Bak o zaman görsünler, nasıl alınırmış hak. Hem bir mesele daha var. Benim için bir mesele... Yıllarca çalıştık. Etrafımızı göremedik. Eşeklemesine çalıştık. Diyorum ki, Nurettin, git

bir de Almanya'yı Almanya olarak gör. İnsan gözüyle gör. Evet, en azından bir defa, Almanya'ya, Almanya görünmek için gidilecek. Şöyle gerine gerine. Turistmiş gibi. Durumumuz turistinkinden de iyi. Her ay alırım 1.000 Mark, görürüm Almanya'yı. Çoluk-çocuk nasıl olsa geri cephede. Kira yok. Para biriktirmek yok. Ye be, ye Nurettin. Bir sene hakkım var. Yani bir sene sefam olacak Almanya...»

Abuzer başını salladı. Karşı çıktı Öznur'a. Uyardı.

«Vallahi duman olursun,» dedi. «Herkesin senin kadar aklı yok mu? Herkes istemez mi Almanya'yı görmek. Bak mahkemelikler var. Girip çıkmak yok, zırt pırt... Bir sene alırsın işsizlik parasını. Bak bu doğru. Ama, girip çıkmak, yasak... Çocuklarımı özledim, yok. Vatanım demek yok. Anlayacağın, 1.000 Mark, yeni bir işkence senin için.»

«Olsun,» dedi Nurettin. «Gurbete alışmışım ben. Yeter ki, Almanın kasasına kalmasın param. İnat değil mi bu... Görmem çoluk-çocuğumu. Ama alırım ya 1.000 Marklarını...»

Yürüdüm. Sanki konuşturan değil de, mevlüt şekeri dağıtan gibiydim. Bir hangarın ağzından, üç kişi birden bağırdı.

«Buraya da uğra, biz üç kardeşiz.»

Oraya yürüdüm. TIR'a doldurmaya çalıştıkları eşyalar pırıl pırıldı. Eskimiş, kullanılmış üç şey varsa, o da kendileriydi.

«Siz de kesin dönüş yaptınız demek?»

«Ben, ben kesin dönüş yaptım. En büyükleri... İlk giden... Bir dahaki sefere, bu kardeşim. Bir dahaki sefere de şu kardeşim. Omuz omuza verip dönüyoruz yani.»

«İsmini öğrensem.»

«Ali Şenoğlu,» dedi.

«Kardeşlerinin ismi?»

«Evet, benimkisi Ali Şenoğlu. Bununkisi Sabahattin Şenoğlu. Bununkisi Eyüp Şenoğlu.»

Üç ihtiyarlamış kardeştiler. Büyük, küçük hangisi, o da anlaşılamıyordu. Sanki üçüzdüler. Almanya'da çalışmak, onları birbirine iyice benzetmişti.

«Bu bölüm ne güzel,» dedim. «Dönenler bölümü. Gidenler gibi değilsiniz. Yorgunsunuz, ama gene de yüzünüz gülüyor.»

«Şunu söyliyebilirim,» dedi Ali Şenoğlu. «Kat'i söyliyebilirim. Biz esasen Almanya'dan değil, hapishaneden geliyoruz. 15 yıl yatılmış bir hapishane. TIR'ımızın plaka numarası da, mahkûmiyetimizin sicil numarasıdır.»

«Yaşınız kaç?»

«Kaç gösteriyorum?» diye sordu, gene Ali.

«Ortalama 45 - 50 yaşlarında görünüyorsunuz,» dedim.

«Ver bir sigara» dedi kardeşlerinden birine. Sigarasını yaktı. Başını salladı.

«Bilemedin kardeş,» dedi. «Ortalamadan söyleyeyim ben de, 35.»

«Canınızı çıkarmışlar,» dedim. «35 yaşında bir insan, bu duruma mı gelirmiş?»

«Gözlerime bak,» dedi küçükleri, Eyüp Şenoğlu. «Bende bir gözler vardı, ne desem boş... En çok yandığım, gözlerim benim.»

Ben bu gözlerin yabancısı, tanımazı olan değildim.

«Bizden dönmesi,» diye sürdürdü sözünü. «Sizden de düzeltmesi.»

«Korkma,» diye bağırdı ağabeysi. «Şu güneşe bak oğlum. Domateslerin rengini görmedin mi? 15 senelik mahkûmlarız biz. Zindandan, hücrelerden dönen mahkûmlar. İşten eve, evden işe... Bu iki şeyden başka, bir de bira var Almanya'da. Ahtım olsun, bir sefer daha gidip gündüz gözüyle, herkes işteyken görecem, şu Almanya dedikleri memleketi.»

«Sizden önce konuştuğum bir arkadaşınız da aynı düşünüyor,» dedim.

«Kim düşünmez ki, ağabey,» dedi. «Maden ocağı gibi yer. Başımıza ne geldiyse, bir işten geldi, bir de yabancı düşmanlığından. Bir de fiyatlar düşmanımız. Ücretler artmadı, fiyatlar arttı. Şimdi bir kanun çıktı, son çalıştığın firma 6 ay öncesinden iflas etmiş olacak veya 6 aylık, firma kısa çalışmış olacak. Bir mühür daha, 6 ay öncesinden işten çıkmış olacaksın ki, 10.000 Mark alabilesin. Ulan, burda da karşımıza, üçün biri çıktı gene. Ben şoförüm. Ayda 1.500 Mark alırım zaten. Ayda iki defa bu yolları sallıyacaksın. Ölüp gitmek de var işin içinde. Ölmek bir şey değil benim için, karın evlenir başkasıyla. Ben yanar, yanar da buna yanarım. Yolda yediğin cezalar da sana ait. Her sefer 3.000 kilometre. 3.000 de dönüş, 6.000 eder. İki sefer salladığına göre, 12.000 kilometre. Ne veriyordu? 1.500 Mark. Kaça gelir kilometresi? Rezillik. Irgat gibi çalışacağıma, gelirim güzel, şirin memleketime. Hiç bir şey yapamazsam, bir sepete korum domates, domates satıyorum, diye bağırırım. Satamazsam, yerim. Hepimiz dönüyoruz. Üç kardeş de dönüyoruz. Giderken önce ben gittim. Sonra bunları aldırdım. Şimdi de öyle tatbik ediyoruz. Önce ben geliyorum. Arkadan bunları getirecem. Tersine doğru aynı metot, ayrı trafik şeridi. Allaha şükür, ben çocuklarımı ilkokula yetiştirdim. Bir sene daha kalsaydım, yandılardı. Can kurtaran gibi yetiştirdim okullarına. Çocukların sayesinde, Almanya'da biraz nefes aldık hakçası. Bu eşyalar, onların paralarıyla alındı sayılır. Onlar kazandı sayılır. Küçükler ya, çocuk paraları, malum...»

Öteki kardeşlerden birisi araya girdi.

«Ben vatanımın bir karışını, Almanya'nın hepsine vermem,» dedi.

Ali Şenoğlu ağabeyliğini gösterdi.

«Ben veririm mi dedim,» dedi. «Çocuk parasıyla vatanı ne karıştırıyorsun, birbirine?»

«Sen, ben,» dedi. «Vatanımız değil mi, ben seversem, sen de seversin. Sen seversen, ben de severim, demektir. Benim sözüm başka. Çünkü hayat yok Almanya'da. Hava yok. Renk yok. Bir kuru fasulye yesek, karnımız doyar memleketimizde. Var mı vatanımız gibi. Dönmiyenlerin aklına şaşarım. Taşı toprağı Mark. Şey... Altın... Biz öğrendik, öğrenmiyen varsa, onun da aklına şaşarım. Gitmek önemli değil, Allah dönmeyi nasip etsin. Bak, 75 kiloyla gittim, 64 kiloya düştüm.»

«Ben de,» diye araya girdi Sabahattin. «Kardeşiz biz. Ben de 75 kiloydum, 63'e düştüm. Her seneye bir kilo verdik canımızdan.»

«Ya ben,» dedi Ali Şenoğlu. En büyükleri. «İlk gidenniz benim diye, kaybım daha fazla sizden.»

«Nerdeyse, bir insan ağırlığı kadar kilo kaybetmişsiniz,» dedim.

Ali Şenoğlu güldü.

«Aman ağabey,» dedi. «Bunda üzülecek ne var? Üç kişi şu dünyaya çok gelirken, üçümüzden bir adam daha kazanılsaydı, bak rezilliğe...»

«Benim anladığım,» dedi ortanca kardeş. «Arkadaşın demek istediği, bir insan kadar ağırlığınızı Almanya'da bırakmışsınız.»

Üç kardeş, dördüncü kardeşlerini arar gibi şaşkın, ürkek, korkak, sevinçli gözlerle birbirlerine baktılar, bir süre.

Az sonra vedalaştım üç kardeşle. Birkaç adım atmamıştım ki, yüzlerce, binlerce parçaya ayrılmış, 15 tonluk dördüncü kardeşlerini, TIR'a doldurabilmek için, yarışıyorlardı âdeta birbirleriyle...

Gün bitiyordu. İnsanlardan, eşyalardan başımı kaldırıp gökyüzüne baktım. Güneş batmaya hazırlanıyordu. Tuhaf bir duyguya kapıldım. Ancak, bir ülkenin hududuna yaklaşıldığında yaşanılabilecek bir duyguydu bu. Güneşin de hudut değiştirdiğini, onun da bizleri terkettiğini sandım. Gümrükten, polis denetiminden geçmiş miydi güneş de? Fişinde ne yazılıydı? Bulgaristan'dan sonra hangi ülkeye konuk olacaktı?..

Bu sıra, Gümrük binasının önündeki banklardan birisinde oturanlar, çevresinde ayakta duran insanlar gördüm. Yanlarına iyice yaklaştım. Birisi vardı aralarında. O, olsa olsa bir yabancı, hattâ ulusu Alman olabilirdi. Bildiğim Almancayla sordum :

«Siz Alman mısınız?»

«Almanım,» dedi gür sesiyle.

Bu kez de bankda oturanlara sordum.

«Sizler de, kesin dönüş yapanlardan mısınız?»

«Evet,» dediler, konuşarak, başlarıyla onaylıyarak.

«Bu Alman vatandaşla ne ilginiz var?» dedim.

Gözlüklü, ipek tşortlu, ipek şortu rengarenk olan konuştu.

«Benim eşyalarımı getirdi,» dedi. «TIR'cı...»

İlkin neden Kapıkule'de bulunduğumu anlattım. Sonra, Almanla yapacağım konuşma için, yardım istedim onlardan. Kabul ettiler.

Sakallı, güçlü - kuvvetli, bizim ülkemizde, bizden daha dikbaşlı yürüyen, daha neşeli Almana sordum. Pattan düşer gibi sordum. Onların, böylesi pattan düşerliliğe alışkın olduğunu biliyordum, önceden.

«Türk düşmanlığı konusunda ne düşünüyorsunuz? Bir de ara kuşak sorunuyla ilgili?»

«Ben Almanım,» dedi.
«İsminiz?» dedim.
«Bende Johannes,» dedi.
«Evet bayım...»

«Mesleğim sürücülük. Ben sürekli yolda olduğum için, fazla bir düşüncem yok. Bugün İstanbul'dayım, yarın Atina'da. Ancak birkaç gün kalabiliyorum, olabiliyorum evimde. Gazetelerden okuduğum kadarıyla ve eşyalarını taşıdığım Türklerin anlattıklarına göre, Almanya'da işsizlik varmış. Karışıklık bundan oluyor. Arakuşak konusunda da herhangi bir bilgim yok. Yabancıları da istediğim için değil, benim mesleğim olduğu için getiriyorum. Gerekirse, getirdiklerimi gerisin geri götürürüm de. Benim için farketmez. Ülkeler küçük, ama dünya büyüktür. Ben TIR sürücüsüyüm, dolaşıyorum dünyayı.»

«Peki Johannes kardeşim,» dedim. «Çeyrek yüzyıla varan dış göç konusunda ne düşünüyorsunuz? Genel olarak?...»

«Yabancı düşmanlığı, benim için farketmez,» dedi, gür sesiyle, havada uçuşan elleri, kollarıyla. «Ama bir düşmanlık varsa bugün, bunun nedenlerini anlıyabilmek için, geriye bakmakta

yarar var. Kendi adıma, ben, kimseye, hiçbir ulusa düşman değilim. Fakat, Berlin'de bir bölümde, yüzbinlerce Türk toplandığı için, dışarıda kalan Almanlar, doğal olarak, içeriye girmeye çekiniyorlar. İşgal gibi yani. Oysa, bu Türkler sarı saçlı, mavi gözlü olsalardı ve güzel Almanca konuşabilselerdi, bunların yabancı olmaları, Almanlar için herhangi bir sorun olmazdı sanıyorum. Türkler ayrı bir ortamda, kendi ortamlarını da Berlin'e taşımış olarak yaşadıklarından, kargaşa çıkıyor, aralarında. Geriye bakalım, dedim az önce. 1920 yılında Polonya'dan Almanya'ya büyük bir akın oldu. Bunlar da, o zaman, yer altında, en kötü işlerde çalıştırıldılar. Önceleri, Polonyalılar da, bugün Türklerin çektikleri acıları çektiler. Karşılaştıkları güçlüklerle karşılaştılar. Ama, zaman geçtikçe onlar, yani Polonyalılar, Almanca öğrendiler. Saçları sarıydı. Gözleri maviydi. Herşey düzeldi sonunda. Şu anda bunların hiçbirisi Polonyalı diye tanınmazlar. Sadece isim olarak kaldılar. İsimlerini getirmiş oldular Polonya'dan yalnız ve yalnız. Ayrım yok. Hiçbir ayrımları kalmadı. Onlar, Polonyalı olarak görünmüyorlar yani Almanya'da. İleride, bir bölüm Türk de bu duruma gelebilir belki. Bu seviyeye ulaşabilir... Umarım ulaşabilir.»

Bankta oturanlardan birisi araya girdi.

«Bu Almanın söyledikleri yüzeysel,» dedi. «Olabilir... Mavi gözler... Sarı saçlar... Güzel Almanca... Polonyalılar... Kıyım var Almanya'da bugün. Gerçek, somut olan bu... Gerisi, havanda su dövmek. İzin verirseniz, ben de ona bir soru sormak istiyorum. Ailemle kesin dönüş yaptım. Bildiğim çok şey var. Sorabilir miyim?»

«Kardeşim, göç bizim ortak sorunumuz,» dedim. «Lütfen... Sorunuz...»

«Bay Mende Johannes,» dedi. «Almanlar neden işsiz kalanlara, iş bulamıyanlara yardım parası veriyor da, dönmek isteyen herkese aynı parayı vermiyor? Şu anda siz de bizim durumumuzda, yani zayıf durumda olsaydınız, ne yapardınız? Nasıl davranırdınız?»

«Ben bu parayı az buluyorum.» dedi Johannes, güm güm gürlerken. «Bu para, bana sorarsanız, bir bahşiştir. Daha çok vermek gerekir. Dönmek isteyen herkese verilsin. Salt fabrikası iflas etmişlere değil,.. Altı aylık kısa çalışmışlara değil... 15-20 yıl çalışmışlara verilen bu para bahşiştir. Tekrar ediyorum, bahşiştir...»

Teşekkür ettim Almana. Sonra Türklere döndüm.

«Ben, sizinle de konuşmak istiyorum,» dedim. «Biliyorsunuz, Almanlar herşeyi parayla ölçer. Bu onların biricik ölçüsüdür. Görüyorsunuz, bu Almana göre de salt paranın azlığı önemli. Ama, daha önce konuştuklarımın öylesine sorunları var ki, para bu acıları unutturamaz. Efendim, önce bana isimlerinizi söyler misiniz?»

«Ben 1971'den beri Almanya'dayım. İsmim Şevki Yenidünya,» dedi, az önce konuşan, Almana soru soran. «Bu da benim hanımım.»

«Sizin isminiz efendim?»
«Serap Yenidünya.»

«Sizler bu konuda ne düşünüyorsunuz? Özellikle bahşiş konusunda? Sormayı unuttum. Çocuğunuz var mı?»

«İki çocuğumuz var. Kesin dönüş yapmadık henüz. Eşyalarımızı ve çocuklarımızı getirdik şimdilik. Geri döneceğiz sonra. Hakkımız olan paraları almak için döneceğiz. Paraları alır almaz, kesin dönüş yapacağız.»

«Çocuklarınız kaç yaşında?»

«Birisi 5, ötekisi 9 yaşında. Efendim, büyük çocuğumuzu Almanya'da okula verdik. Başarısız bir üç ay geçirdi. Oğlum, neden başarısızsın? diye sorduk. Baba, kaynaşamıyorum Alman çocuklarıyla, dedi. Sonra Türkiye'ye gönderdik. Sınıfının en başarılı öğrencisi oldu. Başarı belgesi aldı. Biz düşünüp taşındık, genç bir kuşağız. Aramızda her konuyu konuşup tartışıyoruz. Dünyada olup biten herşeyle ilgiliyiz. Hanım hemşire. Almancayı ikimiz de iyi biliyoruz. Ama gene de dönmek istedik. Bunun üzerine Almanlar şaşırdı. Sordular bize, neden dönüyorsunuz? İyi bir uyumunuz var toplumumuzla, dediler. Hayır, gene de dönmek istiyoruz, dedik. Hem, siz, bize hiçbir şey yapamazsınız. Çünkü biz, akıllıyız, güçlüyüz. Ailece güçlüyüz, bilinçliyiz. Sizin gücünüz, bize yetmez. Ama siz, başkalarını eziyorsunuz. Gözümüzün önünde eziyorsunuz. Bunları ürpererek görüyoruz. Sizin, bugün bize kötülük yapamamanızın nedeni, evet, güçlü ve bilinçli oluşumuzdandır. Böyle, böyle yüzlerine karşı konuşuyoruz. Ama zaman gelecek, gücümüzden kaybedeceğiz. Bilincimiz yetmiyecek, kendimizi savunmaya. İşte o zaman, şimdi yapamadığınızı yapacaksınız bize. Bu arada, dönmek isteyenlere para verileceği haberi yayıldı. Bunun üzerine gidip hakkımızı istedik. Biz onlardan hiçbir şey istemiyoruz. Kendi hakkımızı istiyoruz, o kadar. Öz hakkımızı... Ne bahşişi?.. Bahşiş de neymiş?.. Ayıp şey bunlar

çağımızda. Hem Almanya'da bahşiş var mı ki?. Olsa bile, bunu, Almanlar yabancılardan öğrendi. İşsizlik paramızı istiyoruz. 13 senedir ödediğimiz işsizlik parasını yani... Bizim, kendi paramızı... Birikmiş, kullanılıp, çoğalttıkları parayı... Hem, biz bugüne kadar hiç işsiz kalmadık. Bizim paraların adı, neden bahşiş olsun?»

Serap Yenidünya araya girdi. Dinlemesini, kendisine en değerli bir süs gibi yakıştırabilmiş Serap Yenidünya...

«Beyefendi, Almanlar, size gidin demiyoruz ki diyorlar,» dedi. «Şalvarlılar gitsin. Siz çalışıyorsunuz hastanemizde. Uyumunuz da örnek. Beyiniz de çalışıyor. Ona da istediği kadar iş var ülkemizde.»

«Çalışmıyacağız ama,» dedi Şevki Yenidünya. «Vatandaşlarımıza yapılanları görünce, sonumuzu da görmüş olduk. Gerçi ikili bir suçluluk bu. Hâlâ toplumumuzun böyle olması, batıyla uyum sağlıyamıyacak düzeyde oluşu, bizim suçumuz, bizim günahımız. Açıkcası bu böyle. Ama, batının insana karşı acımasızlığı da korkunç. Bana sorarsanız, ortada bir değil, iki suçlu var.»

«İnsanları, toplumları eleştirirken, sistemleri unutuyoruz herhalde,» dedim.

Bir süre konuşulmadı. Son cümle, yeni bir anlaşma diliydi. Derinliği olan, bilimsel bir dil...

«Bunun bilincindeyiz efendim,» dedi Şevki. «Karı - koca bilincindeyiz. Almanya'ya dönüp haklarımızı alacağız, diyorsak, bu davranışımızın sağlam dayanakları da var. Siz bakmayın bu Almana. Biz ne Almanlar tanıdık çevremizde. Ne, umut veren yürüyüşlere tanık olmuşuzdur.»

«Böyle düşündüğünüze sevindim,» dedim. «Demek inanıyorsunuz hakkınızın alınacağına?»

«İnanıyoruz beyefendi,» dedi Serap Yenidünya. «Hiç olmazsa, haklı olduğumuza inanıyoruz. Yanımızda olan, bizimle omuzdaş olan Almanlar da var. Eşimin söylediği gibi, pekçok olaya tanık olduk Almanya'da. Ben hastanede çalışıyorum. Türk doktorları da var çalıştığım hastanede. Yenilmiş, değil bir yıl, birkaç aylık çalışma izni alabilmek için, Sağlık Bakanlığının kapısına yüz süren doktorlar olduğu gibi, onurunu koruyan, yenilmemiş doktorlar da var, örneğin. Her meslek için bu böyle. Direnen ya da yüz sürenler... O yürüyüşü anlatsana Şevki...»

Şevki oturduğu yerden kalktı. Eşinin sakinliği onda yoktu. Çatlayıverecek, bağırıverecek gibiydi.

«Ahhh,» dedi, göğsü sönüp kabarırken, yüzü ışıldamış. «Nasıl bir yürüyüştü Tanrım.. Gördüğüm yürüyüşlerin içinde, en unutulamaz olanı buydu. Evet, geniş, uzun, alabildiğine uzun bir bulvar düşününüz. Bulvarın bir başında Rausçular, bir başında Reincılar... Yani Türklerle Almanlar karşı karşıya...»

«İlginç,» dedim. «Sonra?»

«Sonra, iki uçtakiler yürüyüşe geçti. Rausçuların, yani defolcuların, efendim, çoğu Almandı kuşkusuz. Reincılar da yabancılar. Çoğu Türktü bunların da. Buraya kadar normal. Şaşılacak, umutlanacak birşey yok... Ama bir de bakıyorsunuz, Almanların arasında, hatta önsıradakilerin arasında, Türkler de var. Diyelim, doktorlardan, mimarlardan, işçilerden... Koşuyorsunuz öteki yürüyüşe... Bakıyorsunuz, Türklerin arasında, tıpkı Almanlarda olduğu gibi, ön sıralarda, Almanlar da var. Şaşılacak, bu durum

işte. İnsanın onuru, bu ayrımda. Almanların arasında, bizden kimilerinin olması doğal. Bunlar çıkarlarını kollayan pisler... Bir yıl, birkaç ay daha çalışabilmek için çırpınanlar... Diyelim Önder, diyelim Hülya, diyelim Cengiz, diyelim Tanju... Bu, bu önemli değil efendim. Biz böylelerini çok gördük. Ama, Türklerin arasındaki Almanlara ne demeli? İşte gücümüz bunlar... İşte, insanlığın onuru, yücelişi, bunların bilinçlerinde... Çünkü, bizim yanımızda olan, yani Türklerin arasında olan Almanın bundan kişisel bir çıkarı yok... Ama, ötekilerin, Almanların yanında yürüyenlerin kişisel çıkarları var. Bunun, bunun için orada yürüyorlar. Öte yanda, Kohl'a, Zimmermann'a karşı olan Alman parlementerler bile var. Halktan insanlar var. Bilinç, haksızlığı yener ergeç. Onun için, bilinçli Almanların varlığından sevinç ve umut duymaktayız. Ah efendim ahh... Bu durum olmasa, bizim yanımızda olan, bize katılan Almanlar olmasa, döner miyiz?.. Döndüğümüzde kazanabileceğimize inanabilir miyiz?»

Güneş batıyordu. Bıraktığı ize baktım. Sonra çevreme döndüm. Bakıştık konuşanla. Bu bakış, biten bir güne değerdi doğrusu. Yüreğime su serpilmiş, uzaklaştım oradan. Uzaklaşırken, alacakaranlıkta sakalları parlayan, ağlamaklı bir Türk gördüm. Son bir konuşma da, onunla yapmak istedim. Karanlık olmadan, göz gözü görürken...

Naklihane Gümrük binasına girecеği sıra ulaştım ona.

«Bir dakika,» dedim.

Durdu.

«Hayrola.» dedi.

«Şey, kesin dönüş mü yaptın?»

Elindeki kağıtları gösterdi.

«Kısmetse....»

«Konuşalım biraz,» dedim. «Dönüşle ilgili... Bir gazete için...»

Yüzünü astı. Kuşkulu kuşkulu baktı bana. Sonra yürüyüp gitti. Kalakalmıştım olduğum yerde. Ama, toparlanmam uzun süremedi. Girdim binaya.

Memurlar, yolcular iyice azalmıştı.

«Bak,» dedim, yanına yaklaşınca. «Neden konuşmak istemiyorsun? Bir derdin mi var?»

«Gazete, mazete bana göre değil,» dedi, yüzü karışmış.

«Gel hele,» dedim. «Kaçma... İşini nasıl olsa hallederiz. Müdürün odasına girelim.»

Sevindi. Müdür sözünü, duyar duymaz sevindi.

Naklihane Gümrüğü Müdürünün odasına girdik. Bir memur vardı içeride.

Tanışıp konuşmuştum Müdürle. Bu durumdan arkalanarak, memurdan izin alıp oturduk iki kişilik kanapeye.

«Anlat,» dedim, «Derdini anlat bana. Başından geçenleri... Müdür bey gelir az sonra. O gelmezse, başkasına gideriz. Ama, önce konuş benimle.»

«Dert çok,» dedi. «Karım, kızım arabada. Sabahtan beri arabada. Bir kağıdımız eksik çıktı.»

Bu sıra Müdür girdi odaya.

«Bu arkadaşla da konuşmak istedim,» dedim. «Bir belgesi eksikmiş.»

Sakallı adam elindeki kağıtları uzattı Müdüre.

«Şu eşyanın faturası eksik,» dedi. «Yarın bir çözüm buluruz.»

«Beni, gerisin geri yollamayın.» dedi.

«Yollamayız,» dedi Müdür. «Yollıyacak bir şey yok zaten. Postayla halledilebilir.»

«Allah razı olsun,» dedi sakallı adam, ayağa kalkıp odadan çıkmaya hazırlanırken.

«Hani konuşacaktık ya,» dedim.

«İkindi namazını hâlâ kılamadım,» dedi.

«Nasıl olsa kazaya kalmış namazın,» dedim. «Üç - beş dakika... Sürmez fazla!»

Oturdu. Bir benim yüzüme, bir Müdürün yüzüne baktı.

«Olsun,» dedi. «Ama unutma, Müdür beyin hatırı için konuşuyorum kardaşım. Bunu böyle bilesin.»

«Sağol,» dedim, alttan alarak. «Sağolasın.. Eee... Merhaba. İsmin?»

«Selamünaleyküm,» dedi. «Adım Mustafa Yalçın. Sinopluyum aslen.»

Almanya'da kaç yıldır çalışıyorsun?»

«Ses alıyorsun,» dedi, ürkmüş gibi. «Çeksen iyi olur, şu mereti aramızdan. Müslümanız ikimiz de...»

«Ses Allahın,» dedim. «Ses günâh birşey değil ki...»

«Zabıt kötü,» dedi. «Fakat unutma, Müdür beyin has hatırı için, buna da eyvallah.»

Gözünün bir ucuyla da Müdüre bakmıştı.

«Sağol,» dedim, ikinci, belki de üçüncü kez.

«Teminat vermediler. Teminatı da ara ara verdiler. Arbeitloos -işsiz- oldum. Sonunda memlekete dönmek zorunda kaldım. İşe gidiyoruz, vermiyorlar. İş vermiyorlar. Bir iki firmadan iş aldık. Gittik, firmada iş başı yapacağımız zaman. Sıvadık kolları. Hangi millettensin, diye sordular. Türküm. Kein mehr arbeit -iş yok- diyorlar. Warum arbeit? -neden iş?- dediğin zaman da raus diyorlar. Kovalıyorlar. Biz ilk gittiğimiz zamanda bandolarla aldılar bizi tirenden. Davul zurnalarla getirdiler iş yerlerine. Fakat şimdi, sanayileri tam yükselince, ne iş veriyorlar, ne yüzümüze bakıyorlar.»

«Peki, çocuk kaç tane?» diye sordum.

«Çocuk,» dedi başını sallarken. «Çocuk 5. 3'ü oğlan. Onları everdim. Şimdi iki kızım kaldı geriye. Almanya'daki oğullarımdan birisi işsiz. İkisi çalışıyor. Tabii ki Almanya'da kazançlarını babaya vermek yok. Evvel emirde bunu öğrendiler. Bir tek aylıklarını almadım. Alıp sakalıma süremedim. Uğur parası edemedim. Katiyen vermiyorlar. Parayı alınca, doğru karılarının yanına koşuyorlar. Parayı karılarının avuçlarına sayıyorlar. Karıları da gavur olsa, gam yemiyecem. Onlar da bizden. Emme, insan işte... Halbuki evlendiklerinde, her birine 7-8 bin Mark harcadım. Bizim paramızdan değil, Mark... Ama ihtiyacım var mı? Elhamdülüllüh.... İki elim yeter bana. 18 yıl gavurda çalıştım.»

«Peki, kızların Mustafa Yalçın?»

«Onları işçi yapmadım. Biraz da Müslüman olduğumuz için, görüyoruz ordaki karıların durumunu. helaları temizliyorlar. Erkeklerin helalarını... Gündüz erkekler fabrikada çalışıyo. Erkeklerin helalarını temizliyo karılar. Erkekler, bilmem nelerini sallaya sallaya gelir, destursuz. Çok, çoookkk ayıp bişey. Biz medeni yaşamak için, öğrenmek için Almanya'dayız ama, medeniyet tamamen yıkılmış vaziyette. Yani, şu an için çok kötü vaziyet. Zaten iş yok kardaşım.»

«Kızlar orda mı kaldı?»

«Yok be kardaşım. Dedik ya, Müslümanız çok şükür. İlle de büyük kızı çok zor getirdim. Yaşı 18. Küçüğü 5 yaşında. İlle tutturdu doktor olacam. Dedik, doktor olman için evvel emirde Türkiye'de okuman lazım. O sebi, inandı. Emme büyüğü gitmem de gitmem, diye diretti. Ben öyle bir ağladım ki, ağabeyleri dayanamadı ağlamama. Ben ağlarım, götürecem diye. O ağlar, gitmiyecem diye. Sonunda ellerini bağlayıp attık arabaya. Allahtan araba bizim. Çok şükür, mahkûm gibi kaçırdım kızımı. İyi ki ağlamışım. Andolsun, tiyatro olsun diye ağlamamıştım. Kudretten. Ağlamama dayanamadı oğullarım. Eee, paralarını vermezler ya, ileri severler babalarını. Şimdi arabada, gümrüğün önündeki arabada. Pasaportu bende velakin. Pasaportu bende olunca, boynu bende sayılır. Helâl süt emmiş birisini bulup evermekten başka çare kalmadı geriye. Böyle, oranın işleri kardaşım. Orayı merak eden, etmesin.»

Konuştukça açılıyordu. Sordum.

«Eeee, orada kalan gençlerimizin durumu, ne olacak dersin?»

«Vallahi, Almanlar gençleri istiyor,» dedi. «İhtiyarları kim ister? Baba ananın bile hükmü yok.

Geçenlerde, domuz eti meselesi yüzünden, bizim orda baba-oğul kavga etti. Baba bir tokat attı oğluna. Vay beyim vay... Sen misin tokat atan. Eyalet ayağa kalktı. Polise telefon edildi. Polis o saat babayı attı hapise. Sonra yurtdışı... Oğlan orda kaldı, baba buraya kovuldu, senin anlıyacağın. Hak mı bu kardaşım? Adalet mi bu kardaşım? Baba dediğin, çocuğuna bir tokat atamadıktan sonra... Ah, ben tokat atabilseydim kızıma, öyle başımı, iki elimin arasına alıp ağlar mıydım bu yaştan sonra? Ben ağlıyacağıma o ağlasın. Ne biçim Almanya bu canım? Hem baba ağlar, hem kız? Ne oluyo?... Bir Alman Müslüman oluyo... Bütün gazeteler yazıyo... Neymiş, bir Alman Müslüman olmuş. Yahu, Allah seni inandırsın, hergün Almanya'da yüzlerce kişi, aahhh, en azından Hıristiyan oluyo bree... Diskolarda oğlanlar, kızlar karmakarışık. Neymiş, buna karşılık bir Hans Müslüman olmuş. Vara bir Alman Müslüman olacağına, bizimkiler Hıristiyan olmasın kardaşım. Mahşer gibi. Şu Türkiye'nin çıplak plajları gibi dansevleri... Hiç mi hiç, ilertutar tarafı kalmadı Almanya'nın. Türkleri zerre kadar sevmiyorlar. Sevmeleri için, onlarla birlik olup dans yapacaksın, karın Almanla dansa tutuşacak. İçeceksin. Çok bol içeceksin. Su gibi içeceksin. Anca o zaman seninle iyi olur yezitler...»

«Anlaşılan, gittiğine memnun değilsin,» dedim.

Ah çekip anlattı.

«Tövbe, bin kere tövbe,» dedi. «Bak gitmeseydim, büyük kızı everirdim şimdiye kadar. Eee köy yerinde kolay... Benim hayatım orda geçti. Şimdi de çocuklarımın hayatı orda geçecek.»

«Büyük kızının durumu ne olacak? Kalanlar kalmış, getirdiklerinin çaresine nasıl bakacaksın? Elini bağlayıp arabaya atmışsın. Pasaportunu da cebine koymuşsun. Elleri bağlı mı hâlâ? Bir resmini çekebilir miyiz?»

«Bu fedakârlığı benden isteme kardaşım,» dedi, ağladı ağlıyacak bir sesle. «Çek, benim resmimi çek. Günahkâr olsun babası, kızının yerine. Beni çiğne. Bir konuşma istedin. Yiğit adam bildim seni, dedim peki. Resim işini de nerden icat ettin? Derdim derin. Almanya'da nasıl olsa resmi çekilmiştir kızın. Hiç olmazsa vatanımızda olmasın bu iş. Hiç olmazsa, vatanımızda sahip çıkalım namusumuza. Sonumuzu Hak iyi getire. Haydi, bana müsaade...»

Geç vakit Edirne'ye döndüm. Saatler geçtikçe, Kapıkule de silinmeye başladı gözlerimin önünden. O günün üzerinden çok günler geçti. Gördüklerimin çoğunu unuttum. Ama, çarşafın içinde, arkadan elleri bağlı, Almanya'da 18 yıl yaşamış, görmediğim kızı hâlâ unutamadım.

Yüreğime resimledim bu kızı.

Duruyor, eli arkada bağlı...

YAMAN GÖÇ

BEKİR YILDIZ

anlatı

Afrika'ya geldiler. Ağaç söker gibi, siyah insanı topraklarından söküp gemilere bindirdiler. Gemilerin yönü Amerika'ya doğruydu. Beyaz adamdı yıllar önce bunu yapan. Amaçları; siyah insanı pazarlarda hayvanlar gibi satmaktı. Satılanların arasında birisi vardı. İsmi **Kunta Kinte** idi. O günden sonra, ülkesinden sökülen insanların ortak ismi **Kunta Kinte** oldu. Ben de 1962 yılında Almanya'ya çalışmaya gittim. Benim de ismim **Kunta Kinte**'dir. Afrika'dan gelen siyah adamla, bir tek ayrımız vardı: Onları kırbaçlayarak, zorla götürdüler. Bizler kendi isteğimizle, sevinçten uçarak gidiyorduk. Sonra?..

ÖNEMLİ NOT:
Bu kitap basılı fiyatının üzerinde satılamaz.

175 Lira